

AR GALIMAS ANALOGIJOS TAIKYMAS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE?

Paula Jalinskaitė¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.28.5>

SANTRAUKA

Sprendžiant, ar galimas analogijos taikymas baudžiamojoje teisėje, mokslininkų nuomonės išsiskiria, kadangi vieni, grindžiant teisinio tikrumo principu, pagal kurį baudžiamoji teisė turi būti aiški ir nuspėjama, teigia, kad analogija turėtų būti draudžiama, kiti mano, jog ji būtina priemonė įstatymų spragoms užpildyti ir turėtų būti leidžiama. Juo labiau, kad globali modernizacija ir besikeičiantys visuomeniniai santykiai įstatymų leidėjui tampa iššūkiu, norint „spėti“ su naujovėmis keičiant teisės aktus – tai lemia teisės aktų spragų atsiradimą, todėl kyla poreikis baudžiamojo persekiojimo institucijoms, ypač teismams, taikant teisės normas, jas aiškinti.

Straipsnyje, atskleidžiant panašumus ir skirtumus, analizuojamas analogijos ir teisės aiškinimo sampratos turinys, analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje draudimo reikšmingumas ir poreikis, taip pat teorinės bei praktinės jos taikymo galimybės. Tiriant probleminius aspektus siekiama atriboti teisės aiškinimą ir analogiją, kaip baudžiamųjų įstatymų spragų šalinimo institutus, esminį dėmesį skiriant nacionalinio, europinio ir tarptautinio reglamentavimo bei teismų praktikos analizei. Tyrime siekiama atsakyti į klausimą, ar galimas analogijos taikymas baudžiamojoje teisėje.

Atlikus teisės doktrinos, nacionalinio ir tarptautinio teisinio reguliavimo bei formuojamos teismų praktikos analizę, nustatyta, kad analogija gali būti taikoma baudžiamojoje teisėje, jei jos taikymas: 1) nepažeidžia bendrųjų teisės principų; 2) nepažeidžia konvencinių, konstitucinių ir procesinių asmenų teisių bei laisvių; 3) neapsunkina kaltinamojo teisinės padėties ir pastarasis nėra nuteisiamas pagal kitos (ne baudžiamosios) teisinės paskirties įstatymą.

¹ Autorė yra Teisės magistrė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto absolventė, Lietuva.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Teisinio reguliavimo spraga; teisės normų aiškinimas; analogija baudžiamojoje teisėje; baudžiamosios teisės teorija.

SANTRUMPOS

- BK** – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas²
BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas³
Chartija – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija⁴
ES – Europos Sąjunga (-os)
ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EŽTK – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija⁵
EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas
Konstitucija – Lietuvos Respublikos Konstitucija⁶
KT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LR – Lietuvos Respublika (-os)
Romos statutas – Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas⁷
TBT – Tarptautinis Baudžiamasis Teismas

IVADAS

Nusikalstamos veikos – bene didžiausias pavojus valstybės stabilumui, suverenitetui, visuomenės narių saugumui ir jų teisių užtikrinimui, todėl valstybė draudžia tokias veikas, kurdamą teisinio reagavimo priemonių sistemą ir už pažeidimus nustatydamą griežčiausias sankcijas.⁸ Vis dėlto, globali modernizacija, nuolatinis technologinis tobulėjimas ir kiti reikšmingi faktoriai, tiesiogiai koreliuojantys su besikeičiančiais visuomeniniais santykiais, įstatymų leidėjui tampa iššūkiu, norint „spėti“ su naujovėmis keičiant teisės aktus – tai lemia teisinio reguliavimo spragų atsiradimą.

Analogijos (ne)taikymas baudžiamojoje teisėje – prieštaringas klausimas, kadangi vieni mokslininkai, grindžiant teisinio tikrumo principu, pagal kurį baudžiamoji teisė turi būti aiški ir nuspėjama, teigia, kad analogija turi būti draudžiama, kiti mano, jog ji būtina priemonė spragoms užpildyti ir turi būti leidžiama. Įstatymų netobulumas, juose esančios spragos lemia

² LR baudžiamasis kodeksas, Žin. (2000, Nr. 89–2741).

³ LR baudžiamojo proceso kodeksas, Žin. (2002, Nr. 37–1341).

⁴ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL 2016/C 202/02.

⁵ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40–987).

⁶ LR Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33–1014).

⁷ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, Žin. (2003, Nr. 49–2165).

⁸ V. Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga* (Vilnius: Justitia, 2009), p. 13.

poreikį baudžiamojo persekiojimo institucijoms, o ypač teismams, taikant teisės normas, jas aiškinti. Tiek formuojamoje LAT, KT, tiek ir EŽTT praktikoje nurodoma, jog būtina aiškinti teisę vienodinant ir kuriant precedentus, kurie ateityje neleis teismams daryti teisės taikymo klaidų – tai lems dar didesnę asmenų, dalyvaujančių baudžiamajame procese, teisių ir laisvių užtikrinimą. Nors įstatymų ar teisės analogijos taikymas baudžiamojoje teisėje yra uždraustas baudžiamuoju įstatymu (BK 2 straipsnio 4 dalis) bei formuojama EŽTT praktika, tačiau EŽTK ir Chartija numato asmens atsakomybę už jo veiksmus ar neveikimą, kurie jų padarymo metu buvo laikomi nusikalstamomis veikomis pagal visuotinai pripažintus bendruosius teisės principus (EŽTK 7 straipsnio 2 dalis ir Chartijos 49 straipsnio 2 dalis). Tuo tarpu Romos statute yra įtvirtintos normos, leidžiančios TBT taikyti analogiją. Toks reguliavimas kuria poreikį mokslininkų diskusijoms, kadangi jame pastebimi ir baudimo pagal analogiją atvejai. Pabrėžtina, kad nacionaliniai teismai aiškina nusikalstamų veikų sudėtis pasitelkiant analogiją, o teisės doktrina formuoja analogijos, tik kaip plečiamojo nusikalstamų veikų sudėčių aiškinimo būdo, draudimą – tai kelia dilemą, ar tikslinga visa apimtimi drausti analogiją, kaip baudžiamojo įstatymo aiškinimo ir spragų šalinimo būdą.

Tyrimu, sistemiškai ir lingvistiškai analizuojant analogijos ir teisės aiškinimo sampratą teoriniu aspektu bei šiuo klausimu formuojamą teisės doktriną, tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, EŽTT, LAT, KT ir kitų teismų praktiką, siekiama nustatyti, ar galimas analogijos taikymas baudžiamojoje teisėje.

TEISINIO REGULIAVIMO SPRAGŲ SAMPRATA

Konstitucinėje jurisprudencijoje suformuota, jog „konkrečių veikų kriminalizavimas ir baudžiamosios atsakomybės už jas diferencijavimas pirmiausia yra valstybės baudžiamosios politikos klausimas, kurį sprendžia įstatymų leidėjas naudodamasis turima plačia diskrecija ir atsižvelgdamas į tų veikų pavojingumą, mastą, nusikalstamumo prevencijos prioritetus, kitas reikšmingas aplinkybes“.⁹ Baudžiamojoje teisėje, sprendžiant apie asmens (ne)nusikalstamo elgesio pobūdį, taikomas nusikalstamos veikos sudėties modelis, reikalaujantis, kad būtų nustatytas neabejotinas faktas, jog asmens veiksmuose egzistuoja visi baudžiamajame įstatyme uždraustos nusikalstamos veikos sudėties požymiai.¹⁰ Teisingas nusikaltimo kvalifikavimas – pagrindas siekiant baudžiamosios atsakomybės tikslų, tačiau teisės saugos institucijos susiduria su problemomis, kylančiomis dėl baudžiamosios teisės reguliavimo nenuoseklumo bei jame esančių prieštaravimų (įstatymo spragų, trūkumų, teisinių kolizijų ir kt.).¹¹

Reikia pripažinti, kad visuomenė ir jos kuriami tarpusavio santykiai nuolat globalėja, o inovacijos informacinių technologijų, finansų, medicinos ir kitose srityse lemia tarptautinės bei nacionalinės teisės pokyčius, todėl dažnu atveju įstatymų leidėjai nespėja žengti koja kojon su pokyčiais, kas lemia, kad esami teisės aktai neatspindi dinamiškos situacijos ir tampa neveiksmingi, t. y. neatlieka savo paskirties. Teisės doktrinoje apibrėžiama, kad „baudžiamojo įstatymo spraga – tai tam tikra situacija, kai atitinkamo santykio, kurio reglamentavimas yra

⁹ KT 2017 m. kovo 15 d. nutarimas, TAR (2017, Nr. 4356).

¹⁰ *Valstybė prieš R. M. ir A. S.*, Lietuvos apeliacinis teismas (2016, Nr. 1A-244-396).

¹¹ K. A. Volkov et al., „Importance of the principles of criminal law in the classification of crimes“, *SHS Web of Conferences* (2021, Vol. 108, No. 02007), p. 1.

būtinai, baudžiamasis įstatymas nereglamentuoja“.¹² Pasak G. Švedo, spraga neišvengiama, kai socialiniams santykiams, kuriuos būtina įstatymiškai reguliuoti, nėra baudžiamojo įstatymo normos ar pastebimas jos parengimo ir priėmimo netinkamumas – kita vertus, tiek visuomeninių santykių pokyčių atsiradimas, tiek baudžiamosios teisės vystymasis tampa spragų atsiradimo priežastimi, tačiau ją galima pašalinti tik kompetentingam subjektui (įstatymų leidėjui) priėmus naują baudžiamąjį įstatymą.¹³ Taikant teisę praktikoje kyla situacijų, kai reikšmingos asmens teisių apsaugai aplinkybės nepatenka į įstatyminio teisinio reguliavimo sritį – tokie atvejai, kuomet nėra teisės normos, vadinami teisinio reguliavimo spragomis arba „teisiniu vakuumu“, vis dėlto „įstatymų leidėjas negali iš anksto numatyti visų teisinio reguliavimo reikalingų socialinių santykių modifikacijų, kurios atsirastų ateityje“.¹⁴ Teisinio reguliavimo spragos – įprastas reiškinys socialinių santykių teisiniame reguliavime, kadangi jų atsiradimą iš dalies lemia ir teisinio reguliavimo technikos (teksto) netobulumas.

Mokslininkai analizuoja visą eilę teisės aktų spragų atsiradimo priežasčių. Viena jų – visuomeninio gyvenimo ir socialinių santykių dinamika, prie kurių pokyčių nespėja prisitaikyti įstatymų leidėjas. „Kitas priežastis lemia netobula įstatymų leidyba (teisėkūra), nepakankamas modeliavimas ir prognozavimas rengiant įstatymų (teisės aktų) projektus, tikrosios padėties nežinojimas, kitaip tariant, įstatymų leidėjo (kitų teisėkūros subjektų) klaidos, kurios gali kilti dėl to, kad jis: a) klaidingai mano, jog kokių nors santykių nereikia reguliuoti; b) klaidingai mano, jog teisę galima sukonkretinti ją taikant; c) klaidingai perleidžia teisę spręsti klausimą įstatymų taikančiai institucijai; d) išleidžia nereikalingą normą; e) sprendžia klausimą ne taip, kaip reikėtų; f) priima radikalios prietaraujančias viena kitai ir vienodos galios teisės normas“.¹⁵

G. Marinuci ir E. Dolcini teigimu, analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje draudimas suponuoja, kad įstatymų leidėjas prieš tai privalėjo numatyti tikslias baudžiamąsias normas.¹⁶ Tai reiškia, kad baudžiamosioms normoms esant aiškioms apskritai nebūtų praktinio poreikio jas aiškinti ar taikyti analogiją, todėl nebūtų ir imperatyvaus analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje draudimo. Vis dėlto, įstatymų leidėjui neatlikus pareigos kyla teisės aiškinimo poreikis, todėl preziumuotina, kad įstatymų leidėjui nenumačius tikslios normos, teisėjui leidžiama nesilaikyti imperatyvaus įstatymo ir pačiam užpildyti įstatymų leidėjo sukurtas teises spragas (legislatyvinės omisijos¹⁷), tačiau negalima išplėsti baudžiamosios atsakomybės ribų, pabloginant asmens teisinę padėtį. Dažniausiai, kai teisėjų reikalaujama aiškinti teisę, susiduriama su normų egzistavimu, kurios legislatyvinės technikos požiūriu yra suformuluotos

¹² G. Švedas ir kiti, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019), p. 135–136.

¹³ Ten pat.

¹⁴ A. Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2000), p. 312–313.

¹⁵ E. Jarašiūnas, E. Spruogis, „Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje“, *Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XIV kongresui parengtas nacionalinis pranešimas* (Vilnius: Europos Konstitucinių Teismų Konferencija, 2007), p. 2.

¹⁶ G. Marinucci et al., *Manuale di diritto penale, parte generale* (Milano: Giuffrè Editore SpA, 2012), p. 65.

¹⁷ Autorės pastaba. Pasak E. Kūrio, „legislatyvinės omisijos – teisės spragos, kurių draudžia Konstitucija, doktrina, įgalinanti teismus tais atvejais, kai įstatymų leidėjas (kitas teisėkūros subjektas) nėra tam tikrų santykių suregulavęs, užpildyti teisės spragas atitinkamu individualiu atveju; tai turi būti daroma taikant aukštesnę teisę (pirmiausia Konstituciją) bei bendruosius teisės principus“. // E. Kūris, „Konstitucija kaip teisė be spragų“, *Jurisprudencija* (2006, t. 90, Nr. 12), p. 11.

netinkamai ir pažeidžia teisinio apibrėžtumo (teisės normų tikslumo ir aiškumo) principą, reiškiantį teisėkūros institucijų pareigą tiksliai numatyti nusikalstamos veikos apibrėžimą, sudėties požymius ir baudžiamąją sankciją, išvengiant subjektyvių baudžiamosios teisinės normos interpretacijų sprendžiant bylą. Baudžiamųjų normų tikslumo principas, kaip teisinio tikrumo principo dalis, yra asmens saugumo nuo baudžiamojo persekiojimo institucijų savivalės garantija.¹⁸

Išvengti įstatymų spragų praktiškai neįmanoma, todėl efektyviausia jas pašalinti sukuriant reglamentuojančias teisinius santykius teisės normas (kas nėra greičiausias problemos sprendimo būdas dėl ilgo teisėkūros proceso), aiškinant teisę arba taikant analogiją.

TEISINIO REGULIAVIMO SPRAGŲ ŠALINIMO BŪDAI

Teisės aiškinimas, kaip teisės aktų spragų šalinimo būdas

Naujai priėmus teisės normą nėra susiformavę aiškūs jos taikymo atvejai ir praktinio realizavimo mechanizmas, mokslinė doktrina, todėl jaučiamas išaiškinimų bei teisės normų komentarų trūkumas.¹⁹ Dėl šios priežasties teismai „persiorientuoja nuo daugiau ar mažiau pasyvaus įstatymo raidės taikymo prie įstatymo loginės prasmės, bendrųjų teisės principų ar net „konstitucijos dvasios“ taikymo, teisės normų aiškinimu neretai sukurdami naują elgesio taisyklę“²⁰.

Įstatymo aiškinimas – intelektinė veikla, taikoma dėl teisės aktuose lakoniškai suformuluotų normų, įtvirtintų specifinių terminų arba įstatymui nevisiškai atitinkant jam keliamus reikalavimus, siekiant „atskleisti įstatyme įtvirtintų teisės normų turinį ir tikrąją prasmę“.²¹ Teisės aiškinimas siauroju požiūriu reiškia vienas kitam prieštaraujančių, neaiškių įstatymų ar teisės normų tikrosios prasmės nustatymą taikant teisę.²² Aiškinimas apima ne tik neaiškaus teksto paaiškinimą, bet ir teisės normos formuluotės trūkumų ištaisymą, todėl aiškinimu siekiama nustatyti kiek įmanoma tikslesnę normos apibrėžtį.²³ Kadangi teisės normos egzistuoja struktūrizuotoje sistemoje, norint užtikrinti tinkamą jų taikymą, būtina jas rengti derinant su kitomis normomis, skirtomis tai pačiai arba artimai susijusiai reguliavimo sričiai.²⁴

Teismų teisėkūra – teisės viršenybės pripažinimas, kadangi „įstatymas jau nėra teisės „šaltinis“, kad jis nekuria teisės, o tik ją išreiškia, objektyvizuoja, formuluoja atsižvelgdamas į

¹⁸ K. Myftari, S. Guço, „Prohibition of the application of criminal law by analogy within the principle of legal certainty“, *Journal of Research in Humanities and Social Science* (2021, Vol. 9, No. 5), p. 21.

¹⁹ Ž. Liekytė, „Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Teisė* (2001, t. 40), p. 107.

²⁰ A. Vaišvila, „Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose“, *Jurisprudencija* (2006, t. 86, Nr. 8), p. 7.

²¹ Visuotinė lietuvių enciklopedija. // <https://www.vle.lt/straipsnis/istatymo-aiskinimas/>

²² D. Mikelėnienė, V. Mikelėnas, *Teismo procesas: Teisės aiškinimo ir taikymo aspektai* (Vilnius: Justitia, 1999), p. 139.

²³ M. Bădescu, „The rationale of law. The role and importance of the logical method of interpretation of legal norms“, *Challenges of the Knowledge Society* (2017, 11th edition), p. 384.

²⁴ Ten pat, p. 385.

reguliuojamų socialinių santykių specifika ir teisinio reguliavimo tikslus²⁵, todėl teismas sprendžia, ar įstatymų leidėjo suteikta tekstinė normos prasmė konkrečioje situacijoje adekvačiai ją išreiškia.²⁶ Teisės aiškinimo tikslas – „ne kurti naują elgesio taisyklę (teismų kūryba – ne taisyklė, o taisyklės išimtis), o atpažinti teisės reikalavimus konkrečiame įstatymo tekste ir atpažinus juos taikyti“.²⁷ Aiškinant teisės normas svarbu nustatyti tikruosius įstatymų leidėjo ketinimus, tačiau teisės normos interpretavimas turi apimti tiek normų kūrimo, tiek jų aiškinimo procesą – tai padeda užtikrinti vienodą jų supratimą ir taikymą.²⁸

Pasak A. Vaišvilos, teisė – fundamentali vertybė, todėl ne visuomet sutampa su norminiu teisės aktu, tačiau teisės aiškinimas negali būti per daug kūrybinis procesas, kad „nebūtų paneigiama autentiškoji teisinio aiškinimo paskirtis, pats aiškinimas neįsivogtų į įstatymų leidėjo kompetenciją, nesikėsintų į konstitucinį valdžių padalijimo principą“.²⁹ Mokslininko teigimu, teisėms teisėkūra teisėta, kai taikoma teisinio reguliavimo neapibrėžtumo ar spragų šalinimui, nes „priešingu atveju norminis tekstas būtų vertinamas, jo privalėjimo ribos nutrinamos, prasidėtų sunkiai valdoma teismų savivalė, kuri darytų teismų sprendimus neprognuojamus, sunkiai pagrindžiamus intersubjektinę reikšmę turinčiais argumentais, formuotų visuomenės teisinėje sąmonėje tam tikrą teisinę sumaištį ir galiausiai kėsintųsi į teisinės tvarkos apibrėžtumą bei žmogaus teisių saugą“.³⁰ Todėl teisės aktų teksto aiškinimas tenka ne konkrečiam teisėjui, bet visai teisminei sistemai – pradedant pirmosios bei apeliacinės instancijos teismais ir baigiant kasaciniu teismu – tai suponuoja, kad atliktas teisės aiškinimas turi būti tikrinamas.

Pagal teisės aiškinimo apimtį išskiriamos kelios teisės aiškinimo rūšys: 1) pažodinė, suvokiama kaip kito teisės aiškinimo metodo (lingvistinio, gramatinio ar kt.) taikymas; 2) plečiamoji, kuomet tikroji normos prasmė – platesnė nei tekstinė išraiška; 3) siauriamoji, kai tekstinė normos išraiška – platesnė nei tikroji prasme.³¹ Konstitucinėje jurisprudencijoje suformuota, kad „atskleidžiant teisės normų turinį paprastai nepakanka taikyti vien lingvistinį aiškinimo metodą. <...> Atskleisti atskirų įstatyme pavartotų sąvokų prasmę galima išsiaiškinus įstatymo paskirtį, jo reguliuojamų santykių pobūdį ir apimtį, reguliavimo ypatumus ir pan. Tai galima padaryti taikant įvairius įstatymo aiškinimo metodus“.³²

Teisės doktrinoje nurodoma, o praktikoje taikoma daugybė skirtingų, bet tarpusavyje susijusių teisės aiškinimo metodų – lingvistinis, sisteminis, lyginamasis, teleologinis, loginis, bendrųjų teisės principų, analoginis, istorinis ir kt.³³ Aiškinant teisę teismas, rinkdamasis pagal teisės aktą, kuriame įtvirtinta aiškinama norma, taiko įvairius aiškinimo metodus ir taisykles,

²⁵ A. Vaišvila, „Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose“, *Jurisprudencija* (2006, t. 86, Nr. 8), p. 7.

²⁶ Ten pat, p. 8.

²⁷ Ten pat, p. 9.

²⁸ Ž. Liekytė, „Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Teisė* (2001, t. 40), p. 106.

²⁹ A. Vaišvila, „Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose“, *Jurisprudencija* (2006, t. 86, Nr. 8), p. 9.

³⁰ Ten pat.

³¹ Ž. Liekytė, „Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Teisė* (2001, t. 40), p. 114.

³² KT 1999 m. birželio 23 d. nutarimas, *Žin.* (1999, Nr. 56–1813).

³³ Plačiau žr. D. Mikelėnienė, V. Mikelėnas, *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai* (Vilnius: Justitia, 1999), p. 167-237.

atsižvelgiant į reglamentuojamų santykių sritį, poreikį aiškinti konkrečią normą ir kitas priežastis, todėl „kokie metodai taikytini konkrečiu atveju, kaip jie derinami tarpusavyje, kaip sprendžiami jų konkurencijos klausimai ir motyvuojamos jais remiantis gautos išvados – teismo, nagrinėjančio konkrečią bylą, kurioje sprendžiamas teisės aiškinimo klausimas, kompetencijos dalykas“.³⁴

Apibendrinant, teisės aiškinimas suvokiamas kaip kūrybinis procesas, pripažįstant teisę aukščiau abstraktaus įstatymo ir ne kuriant naują elgesio taisyklę, bet nustatant tikrąją neaiškios, turinčios trūkumų teisės normos, sukurtos įstatymų leidėjo, prasmę. Teisės aiškinimas, siekiant užtikrinti teisės normų vienodą supratimą ir praktinį taikymą, apima tiek normų kūrimo, tiek jų aiškinimo procesą. Šis procesas atliekamas pasitelkiant įvairius teisės doktrinoje pripažįstamus teisės aiškinimo metodus – todėl svarbu išsiaiškinti, kuo analogija, kaip teisės aktų spragų šalinimo būdas, skiriasi nuo teisės aiškinimo.

Analogsija, kaip teisės aktų spragų šalinimo būdas

Žodis „analogija“ pagal kontekstą, kuriame yra taikomas, turi keletą reikšmių. Analogija bendrąja prasme laikoma panašių savybių turinčių daiktų palyginimu, siekiant paaiškinti principą ar idėją.³⁵ Loginiu aspektu analogija suvokiama kaip samprotavimas, kuriame iš dviejų objektų sutapimo vienais požymiais daroma išvada, kad tie objektai sutampa ir kitais požymiais.³⁶

Teisės kontekste analogija reiškia visuomeninių santykių, nereguliuojamų konkrečiomis teisės normomis, reguliavimo būdą³⁷, išskiriant įstatymų analogiją (lot. *analogia legis*), kai nereguliuotam visuomeniniam santykiui taikoma teisės norma, reguliuojanti panašų santykį, ir teisės analogiją (lot. *analogia iuris*), kai sprendžiant nereguliuotą atvejį vadovaujamosi bendraisiais teisės principais.³⁸ Teisės doktrinoje nurodoma, kad įstatymų analogija – tai atvejis, kai „nėra formuluojama nauja teisės norma, o tik išplečiama vienos iš esamų teisės normų taikymo sritis, konstatavus šių normų reguliavimo objektų panašumą“³⁹, o teisės analogija – kai „susidūrus su teisės spraga, remiantis išskirtinai vertybine situacijos analize, bendraisiais teisės principais, sukuriama nauja teisės taisyklė“.⁴⁰ Teisės analogija dažniausiai taikoma sprendžiant situacijas, kai įstatymų analogija nepadeda rasti sprendimo – tokiais atvejais analogija grindžiama ne teisės normomis, o bendraisiais teisės principais, kylančiais iš konstitucinių nuostatų, prigimtinės teisės arba civilizuotų tautų – šiuo aspektu analogija veikiama kultūrinės perspektyvos, pvz. prigimtinės teisės mokyklos arba tradicinio teisinio liberalizmo.⁴¹

Terminas „analogija“ vartojamas įvairiuose kontekstuose, todėl pateikti tikslų apibrėžimą yra sudėtinga – šį procesą apsukina ir teisės doktrinos nevientisumas, tačiau

³⁴ *VšĮ Nacionalinio kraujo centras prieš VšĮ Šiaulių apskrities ligoninė*, LAT (2011, Nr. 3K-3-406).

³⁵ Cambridge dictionary. // <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/analogy>

³⁶ Visuotinė lietuvių enciklopedija. // <https://www.vle.lt/straipsnis/analogija/>

³⁷ Visuotinė lietuvių enciklopedija. // <https://www.vle.lt/straipsnis/analogija-2/>

³⁸ A. Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2000), p. 313–314.

³⁹ R. Latvelė, „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“ socialiniai mokslai – teisė (01S), daktaro disertacija (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010), p. 95.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ G. Damele, „Analogia Legis and Analogia Iuris: An Overview from a Rhetorical Perspective“. In: Henrique J. Ribeiro, „Systematic Approaches to Argument by Analogy“ (2014, Vol. 25), p. 243.

egzistuoja dar vienas analogijos skirstymas: į dalinę arba visišką. Dalinės analogijos (lot. *analogia partialis*) atveju teisės norma išvedama iš kelių konkrečių normų, o visiškos analogijos (lot. *analogia totalis*) atveju ji išvedama iš viso teisės akto „dvasios“ ir atspindi bendruosius teisės principus – vieni mokslininkai mano, kad ši klasifikacija susijusi su analogijos vidiniu skirstymu, kiti mano, kad ji atitinka analogijos skirstymą į įstatymų ir teisės.⁴²

Analogija, kaip teisinio argumentavimo ir teisės normų aiškinimo forma, teisės doktrinoje siejama su teisės spragomis ir vertinama kaip būdas joms užpildyti, todėl diskutuojant apie analogijos vietą teisės teorijoje, teigiama, kad analogija yra procesas tarp griežto teisės aiškinimo ir teisės kūrimo.⁴³ Argumentavimas pagal analogiją, kai dėl situacijos panašumo priimamas panašus sprendimas, yra vienas seniausių sprendimų priėmimo būdų, todėl yra teisinio argumentavimo sudedamoji dalis – teisės doktrinoje teigiama, kad bene kiekviena teisinė sistema taiko tam tikrus analogijos variantus teismų sprendimams pagrįsti.⁴⁴ Pasak mokslininkų, teisinės analogijos sąvoka apima siekį įvertinti faktines aplinkybes sprendžiamoje byloje, bandant nuosekliai spręsti panašias bylas⁴⁵, todėl analogijos pavyzdys yra teismų praktikoje suformuoti samprotavimai – precedentai, naudojami siekiant nuspėti, paaiškinti ar pagrįsti neišspręstos bylos baigtį⁴⁶. Verta pažymėti, kad analogija plačiau naudojama bendrosios teisės sistemos šalyse dėl to, kad ši sistema remiasi precedentine teise, kurioje yra mažiau abstrakčių teisės normų, palyginti su kodifikuota kontinentine teise – kitaip tariant, kontinentinėje teisėje mažiau remiamasi bendraisiais principais ir daugiau remiamasi įstatymais.⁴⁷

Kadangi teisės aiškinimas atliekamas taikant teisės aiškinimo metodus, išskirtini atskiri metodai, glaudžiai susiję su analogija, būtent: 1) sisteminis, leidžiantis aiškinti teisės normą ir nustatyti jos turinį per teisės sistemoje užimamą vietą, t. y. kaip ji susijusi su kitais norminiais aktais toje pačioje ar kitoje teisės šakoje, kadangi teisės norma negali būti aiškinama izoliuotai, todėl būtinybė aiškinti teisę per šį metodą kyla būtent iš neatskiriama sisteminio ryšio teisės sistemoje⁴⁸; 2) loginis, leidžiantis suformuluoti tam tikrus racionalius vertinimus, pasitelkiant apibendrinimo faktorius: loginę teisės normos teksto analizę arba analogiją⁴⁹; 3) analoginis, grindžiamas principu *ubi eadem ratio, ibi idem ius*, reiškiančiu, kad kai yra ta pati priežastis, taikoma ta pati teisės nuostata ir panašiose bylose priimamas tas pats sprendimas, todėl kai

⁴² V. Durdic, „Analogy as a Method of Interpretation of Criminal and Criminal Procedure“, *Crimen: Casopis za Krivične Nauke* (2016, No. 3), p. 114-115.

⁴³ Ten pat, p. 134–135.

⁴⁴ K. Langenbucher, „Argument by Analogy In European Law“, *The Cambridge Law Journal* (1998, Vol. 57, No. 3), p. 481.

⁴⁵ B. N. Larson, „Law's Enterprise: Argumentation Schemes & Legal Analogy“, *University of Cincinnati Law Review* (2019, Vol. 87, No. 3), p. 670.

⁴⁶ E. Levi, *An Introduction to Legal Reasoning* (U. of Chi. Press, 1949), p. 9–15, citata tekste: Dan Hunter, „Teaching and Using Analogy in Law“, *Journal of the Association of Legal Writing Directors* (2004, Vol. 2), p. 153.

⁴⁷ V. Durdic, „Analogy as a Method of Interpretation of Criminal and Criminal Procedure“, *Crimen: Casopis za Krivične Nauke* (2016, No. 3), p. 114–115.

⁴⁸ M. Bădescu, „The rationale of law. The role and importance of the logical method of interpretation of legal norms“, *Challenges of the Knowledge Society* (2017, 11th edition), p. 388.

⁴⁹ Ten pat, p. 389.

situacijai nėra konkrečios taisyklės, taikoma taisyklė, reglamentuojanti panašią situaciją.⁵⁰ Nurodyti teisės aiškinimo metodai beveik nesiskiria nuo analogijos taikymo šalinant įstatymų spragas ar aiškinant teisės normas – jų atribojimo problematiką pabrėžė ir mokslininkai, todėl išanalizavus teisės doktriną panašu, jog teisės aiškinimas, taikant metodus, tarpusavyje persidengia su analogija.

Apibendrinant, teisėje išskiriama įstatymų analogija, kuomet nereguliuotam visuomeniniam santykiui nekuriama nauja teisės norma, bet nustatius kelių normų reguliavimo objektų panašumą išplečiama vienos normos taikymo sritis ir taikoma panašų santykių reguliuojanti teisės norma, bei teisės analogija, kai teisės spraga nereguliuotam atvejui sprendžiama remiantis vertybine, moraline situacijos analize, taikant bendruosius teisės principus, kylančius iš konstitucinių nuostatų, prigimtinės teisės ar civilizuotų tautų, ir sukuriant naują teisės taisyklę.

Manytina, kad teismai, aiškindami teisės normas taiko tiek teisės aiškinimo metodus, tiek analogiją, tačiau to neišskiria ir neatrigoja, t. y. nepabrėžia, jog aiškina normą taikdami vieną ar kitą teisės aiškinimo metodą, kadangi šis procesas negali būti atliekamas atsietai bei fragmentiškai, o analogija (neišskiriant kaip atskiro metodo) yra vienas iš teisės aiškinimo būdų. Šiuo aspektu reikšminga išanalizuoti analogijos, kaip įstatymų spragų šalinimo instituto, (ne)taikymo galimybes baudžiamojoje teisėje.

ANALOGIJA, KAIP BAUDŽIAMŲJŲ ĮSTATYMŲ SPRAGŲ ŠALINIMO BŪDAS

Analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje draudimas

Baudžiamojoje teisėje nusikalstamų veikų sudėtis sudaro aibė vertinamųjų kriterijų, kurių per platus aiškinimas lemtų tiek BK, BPK ar Konstitucijos, tiek bendrųjų teisės principų pažeidimus, todėl baudžiamojoje teisėje galioja *nullum crimen sine lege*⁵¹ principas, užtikrinantis nepertraukiamą žmogaus teisių apsaugą ir įstatymų leidėjo bei teismų galių ribojimą⁵². Ši pamatinė nuostata įtvirtina, kad asmeniui negali kilti baudžiamoji atsakomybė, jei baudžiamajame įstatyme nėra įtvirtintas veikos nusikalstamumas ir tai nepaskelbta įstatymų nustatyta tvarka. Mokslininkų, tyrinijančių kontinentinę teisinę sistemą, darbuose ir EŽTT praktikoje taikomo minėto principo turinį sudaro⁵³:

1) *nullum crimen sine lege praevia*, reiškiantis, kad asmeniui baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik pagal nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusį įstatymą⁵⁴;

⁵⁰ Ten pat, p. 391.

⁵¹ Lot. *nullum crimen sine lege* – liet. nėra nusikaltimo be įstatymo.

⁵² P. Veršekys, „*Nullum crimen sine lege* principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema“, *Teisė* (2012, Nr. 85), p. 198.

⁵³ P. Veršekys, „Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“, socialiniai mokslai – teisė (01S), daktaro disertacija (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013), p. 57.

⁵⁴ Autorės pastaba. Baudžiamojoje teisėje galioja bendra nuostata, draudžianti atgalinį baudžiamojo įstatymo veikimą (lot. *lex retro non agit*), išskyrus BK 3 straipsnio 2 dalyje numatytus atvejus, kai „veikos nusikalstamumą panaikinant, bausmę švelninantis arba kitokiu būdu nusikalstamą veiką padariusio

2) *nullum crimen sine lege scripta*, nurodantis, jog veikos nusikalstamumą galima uždrausti tik rašytiniu baudžiamuoju įstatymu;

3) *nullum crimen sine lege certa*, nustatantis nusikalstamos veikos sudėties požymių, įtvirtintų baudžiamajame įstatyme, tikslumą ir aiškumą;

4) *nullum crimen sine lege stricta*, nustatant veikos nusikalstamumą draudžiantis įstatymo ar teisės analogijos taikymą.⁵⁵

Teisės doktrinoje pažymima, „kad iš baudžiamojo įstatymo teksto turi būti aiškūs uždraustos veikos požymiai, kurių turinio negalima plėsti taikant teisės arba įstatymo analogiją“.⁵⁶ Svarbu paminėti, jog „visuotinai pripažįstama, kad teismui neleidžiama taikyti analogijos ir užpildyti teisės spragų, kai tai susiję su pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių ribojimu“.⁵⁷ Mokslininkų teigimu, „viešosios teisės normos dažniausiai nėra aiškinamos ir taikomos pagal analogiją, o įvairius ribojimus nustatančių viešosios teisės normų aiškinimui taikytini dar griežtesni reikalavimai – jas būtina aiškinti neišplečiant taikymo sferos“⁵⁸, todėl aiškinant šias normas pirmenybė teikiama lingvistiniam teisės aiškinimo metodui, stengiantis įstatymo žodžius aiškinti pagal bendrinę reikšmę.

BK 2 straipsnio 4 dalis įtvirtina, jog „pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatyta nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį“. Nors *expressis verbis* nenurodyta, tačiau lingvistiškai įvertinus pateiktą normą panašu, jog analogija baudžiamojoje teisėje yra draudžiama, kadangi „BK yra sistematizuotas vientisas baudžiamasis įstatymas, visos jame įtvirtintos teisės normos tarpusavyje susietos, <...> sprendžiant šių normų taikymo klausimus būtina atsižvelgti ir į bendrosios, ir į specialiosios dalių, tarp kurių yra glaudus ryšys, taisyklės“⁵⁹, todėl „tik nustačius aplinkybes, atitinkančias konkrečiame BK specialiosios dalies straipsnyje nurodytus objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėtį sudarančius požymius, asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė“⁶⁰.

Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalyje reglamentuota, kad „teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo“. Sistemiškai vertinant BK 2 straipsnio 4 dalies bei Konstitucijos nuostatas, panašu, jog teisėjai turi visa apimtimi vadovautis BK reglamentuotu imperatyvu, t. y. baudžiamosiose bylose netaikyti analogijos. Šiuo atveju kyla problema – kaip teismui, taikančiam teisės normas, pašalinti įstatymų spragas? LR teismų įstatymo⁶¹ 33 straipsnio 4 dalis įtvirtina atsakymą į iškeltą klausimą: „Teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. <...> Teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti

asmens teisinę padėtį palengvinantis baudžiamasis įstatymas turi grįžtamąją galią“ (lot. *lex benignior retro agit*), ir BK 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtintus nusikaltimus, neturinčius senaties termino.

⁵⁵ Išvertus iš lotynų į lietuvių kalbą: *praevia* – einantis pirma; *scripta* – užrašytas; *certa* – tikras; *stricta* – griežtas.

⁵⁶ G. Švedas ir kiti, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019), p. 56.

⁵⁷ D. Mikelėnienė, V. Mikelėnas, *Teismo procesas: Teisės aiškinimo ir taikymo aspektai* (Vilnius: Justitia, 1999), p. 158.

⁵⁸ Ten pat, p. 253.

⁵⁹ *Valstybė prieš J. M. ir K. R.*, LAT (2020, Nr. 2K-91-222).

⁶⁰ *Valstybė prieš E. T. ir L. V.*, LAT (2018, Nr. 2K-249-222).

⁶¹ LR teismų įstatymas, Žin. (2002, Nr. 17-649).

keičiama ir naujos teisės aiškinimo taisyklės analogiškose ar iš esmės panašiose bylose gali būti kuriamos tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiama ar objektyviai būtina.“

Vis dėlto, V. Mikelėno teigimu, „Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalis nustato, kad teisėjas klauso tik įstatymo, tačiau, kas yra įstatymas ir ką jis reiškia, pasako pats teisėjas. Taigi teisės aiškinimas yra savotiškas interpretacinis žaismas, užmaskuojantis teisės kūrimą“. ⁶² Būtent dėl šios priežasties nusikalstamų veikų sudėčių požymių aiškinimas neturi būti suvokiamas neribotai, kadangi tai galėtų tiesiogiai koreliuoti su neribota teismų savivale ir asmeninių interesų priešpastatymu teisingumui, kas lemtų, jog būtų sudėtinga atskirti teisėjo atliekamą teisės aiškinimą nuo baudžiamojoje teisėje draudžiamos analogijos taikymo. Juo labiau, teismams netinkamai taikant analogiją, kaip teisės normų interpretavimo metodą procesiniams sprendimams pagrįsti, galėtų būti suformuojami sunkiai kontroliuojami neteisingi teisės taikymo ir aiškinimo precedentai.

Taigi, analogija baudžiamojoje teisėje draudžiama, jei ją pritaikius: 1) asmuo būtų nubaudžiamas už baudžiamajame įstatyme nenumatytą veiką; 2) jam būtų skiriama griežtesnė bausmė nei numatyta baudžiamajame įstatyme; 3) pritaikoma baudžiamajame įstatyme nenumatyta jo padėtį sunkinanti aplinkybė. ⁶³ Teisės taikymas pagal analogiją turėtų būti ribojamas ir šiais atvejais: 1) neturėtų apimti atvejo, kurį reikia spręsti siaurąja, pažodine prasme; 2) teismo nustatyta baudžiamojo įstatymo spraga neturėtų būti „tyčinė“, ji turėtų būti atsitiktinumo ir teisinio reglamentavimo trūkumo pasekmė; 3) palanki nuostata neturėtų būti išskirtinio pobūdžio. ⁶⁴

Tiek esamas teisinis reguliavimas, tiek didesnė dalis formuojamos teisės doktrinos akcentuoja, jog analogija, kaip baudžiamojo įstatymo spragų šalinimo būdas, negali būti taikoma, tuo tarpu teisės aiškinimas yra skatinamas ir teismas turi diskreciją aiškinti teisės normas, formuojant precedentes. Vis dėlto, atsižvelgiant į analizuotą teisės aiškinimo ir analogijos sampratą bei itin didelį panašumą, svarbu įvertinti, ar įmanomos situacijos, kuomet analogijos, kaip baudžiamojo įstatymo spragų šalinimo būdo, taikymas būtų pateisinamas.

Analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje teorinės galimybės

Kaip minėta, inovacijos bei globali raida įvairiose visuomeninėse srityse skatina teisės plėtrą, kuri turi gebėti prisitaikyti prie pasikeitusių laikmečio sąlygų, kadangi modernumas daro įtaką naujų nusikaltimų, dar nekriminalizuotų teisės aktuose ir nenagrinėtų teismų praktikoje, atsiradimui – todėl panašu, kad analogija turėtų būti taikoma baudžiamosios justicijos

⁶² V. Mikelėnas, „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“, *Jurisprudencija* (2009, t. 116, Nr. 2), p. 88.

⁶³ K. Myftari, S. Guço, „Prohibition of the application of criminal law by analogy within the principle of legal certainty“, *Journal of Research in Humanities and Social Science* (2021, t. 9, Nr. 5), p. 21.

⁶⁴ G. Marinucci et al., *Manuale di diritto penale, parte generale* (Milano: Giuffrè Editore SpA, 2012), p. 68.

aiškinimui.⁶⁵ Dalis mokslininkų pasisako, jog baudžiamosios teisės reguliavimo prieštaravimus galima pašalinti tiesiogiai (kaip savarankišką teisės formą) taikant teisės principus.⁶⁶

Sutiktina, kad nusikalstamos veikos sudėtis negali būti išplečiama labiau negu nurodyta baudžiamosios normos dispozicijoje, tačiau atlikto tyrimo pagrindu nustatyta, kad analogija persidengia su teisės aiškinimo metodais (sisteminio, loginio bei analoginio) ir yra vienas iš teisės aiškinimo būdų, todėl manytina, kad jos taikymas gali būti pateisinamas, jei neišvengiamai už baudžiamojo ar kito įstatymo ribų. Pasak mokslininkų, teisės taikymas pagal analogiją galėtų būti priimtinas konkrečių normų, kurios yra bendrųjų baudžiamosios teisės principų išraiška, taikymo atvejais (pvz., būtinoji gintis yra bendrojo principo, pagal kurį teisė atsakyti į smurtą smurtu laikoma teisinga, išraiška).⁶⁷

A. Vaišvilos teigimu, Konstitucijoje nenurodyta, kad jos imperatyvai ir vertybės nustojami saugoti esant įstatymo spragai, tuo tarpu nurodant, jog asmenį galima bausti tik baudžiamuoju įstatymu nustačius baudžiamumą už padarytą nusikalstamą veiką, sustabdomas Konstitucijos nuostatų taikymas, kai nėra baudžiamosios teisės normos, saugančios iš Konstitucijos kylančios vertybės – A. Vaišvila daro prielaidą, kad tokiu atveju BK nuostata baudžiamąjį įstatymą ne tik prilygina aukščiausios teisinės galios teisės aktui, bet netgi iškelia jį aukščiau, t. y. atsisako bausti už veikas, už kurias Konstitucija įpareigoja bausti.⁶⁸ Mokslininko nuomone, „draudimo spragų nėra, yra tik baudimo spragos“⁶⁹, tačiau jos visada egzistuos, kol šias spragas galės užpildyti tik įstatymų leidėjas, kadangi „bus laiko tarpai, kai įstatymo nebuvimas suspenduos Konstituciją, gins teisės pažeidėjų interesus. Tokio neteisėto suspendavimo galima išvengti tik pripažinus teismui teisėkūros *ad hoc* teisę“.⁷⁰ Pasak A. Vaišvilos, „ne analogijos leidimas ar jos draudimas baudžiamojoje ir administracinėje teisėje yra žmogaus teisių garantas, o pati demokratinė santvarka, kurioje teisės viršenybė – ne formalus lozungas, o viešo gyvenimo būdas ir kartu sukurtas mechanizmas, užkertantis kelią tokiam piktnaudžiavimui“.⁷¹ Teisės doktrinoje nurodoma, kad „laisvosios konstrukcijos, teisingai jas suvokiant, nėra absoliučiai laisvos konstrukcijos, ta prasme, jog negalima aiškinti įstatyminių nuostatų atskirai nuo konteksto (visumos) ir nekreipiant dėmesio į įstatymo sistemą ir tikslus“.⁷²

Konstitucinėje jurisprudencijoje suformuotas išaiškinimas, kad „jeigu teismų galimybės taikyti teisę, pirmiausia aukščiausiąją teisę – Konstituciją, priklausytų nuo to, ar tam tikras teisėkūros subjektas nepalikto savo nustatyto (teisės aktuose) teisinio reguliavimo spragų, ir bylas galėtų išspręsti tik po to, kai tos teisės spragos bus užpildytos teisėkūros būdu, tuomet tektų konstatuoti, kad teismai, spręsdami bylas, taiko ne teisę, pirmiausia aukščiausiąją teisę – Konstituciją, o tik įstatymą <...>, kad jie ne vykdo teisingumą pagal teisę, o tik formaliai taiko

⁶⁵ U. Anaria, „Analogy Interpretation for Renewal Criminal Justice in Indonesia“, *Legality: Jurnal Ilmiah Hukum* (2020, Vol. 28, No. 1), p. 78.

⁶⁶ K. A. Volkov et al., „Importance of the principles of criminal law in the classification of crimes“, *SHS Web of Conferences* (2021, Vol. 108, No. 02007), p. 1.

⁶⁷ G. Marinucci et al., *Manuale di diritto penale, parte generale* (Milano: Giuffrè Editore SpA, 2012), p. 68.

⁶⁸ A. Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2000), p. 314–315.

⁶⁹ Ten pat, p. 315.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Ten pat.

⁷² M. E. Mullins, „Coming to Terms with Strict and Liberal Construction“, *Albany Law Review* (2000, Vol. 64, No. 1), p. 38.

teisės aktų straipsnius (jų dalis), <...> t. y. kad nors Konstitucijoje ir yra įtvirtintos tam tikros vertybės, jos nėra deramai ginamos ir saugomos pagal Konstituciją“.⁷³

Apibendrinant pažymėtina, jog mokslininkų pozicijos analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje klausimu išsiskiria – nepaisant imperatyvaus jos taikymo draudimo, teisės doktrinoje svarstomi atvejai, kai analogijos taikymas galėtų būti pateisinamas. Vis dėlto, analogija negali tapti procesiniu įrankiu, t. y. nei baudžiamojo persekiojimo institucijos, nei kiti baudžiamojo proceso dalyviai negali naudoti teisės ar įstatymų analogijos, interpretuojant aplinkybes taip, kad byloje būtų pasiektas procesinis sprendimas, naudingas vienai ar kitai proceso šaliai, kadangi toks elgesys būtų laikomas nesąžiningu dalyvavimu procese bei piktnaudžiavimu suteiktomis teisėmis, juo labiau – tokie veiksmai suponuotų baudžiamojo proceso legitimumo imitaciją, taip ne tik pažeidžiant imperatyvias BPK normas, paneigiant konstitucines asmens teises, bet ir sumenkinant visos teisinės sistemos autoritetą.

Teisės doktrinoje teigiama, jog analogija turėtų būti baudžiamosios justicijos aiškinimo formos dalis, kadangi besikeičiančioje visuomenėje rašytiniai baudžiamieji įstatymai ne visada gali sutalpinti visas nusikalstamas veikas⁷⁴, todėl tikslinga atlikti praktinio jos (ne)taikymo analizę.

ANALOGIJOS TAIKYMAS TARPTAUTINĖJE BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Teisinis reguliavimas, susijęs su analogijos taikymu: EŽTK ir Chartijos analizė

Chartijos komentare nurodyta, kad 52 straipsnio 3 dalimi⁷⁵ siekiama užtikrinti būtiną Chartijos ir EŽTK suderinamumą nustatant taisyklę, kad jei Chartijoje numatytos teisės atitinka EŽTK garantuojamas teises, jų taikymo sritis bei reikšmė (įskaitant leistinus apribojimus) sutampa su nustatyta EŽTK ir jos protokoluose – tai reiškia, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas šių teisių apribojimus, turi laikytis tų pačių standartų, nustatytų EŽTK įtvirtintose apribojimo priemonėse, nedarydamas neigiamo poveikio ES teisės ir ESTT autonomijai, todėl garantuojamų teisių prasmę ir apimtį lemia ne tik šių dokumentų tekstas, bet ir EŽTT bei ESTT praktika, o Chartijos suteikiamas apsaugos lygis negali būti žemesnis už EŽTK.⁷⁶ Juo labiau,

⁷³ KT 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, Žin. (2006, Nr. 88-3475, atitaisymas – 2006.12.16, Nr. 137-0).

⁷⁴ A. M. Mursyid, „Criticize the use of analogy prohibition in Criminal Law“, *Mimbar hukum* (2015, Vol. 27, No. 1), p. 155.

⁷⁵ Chartijos 52 straipsnio 3 dalis: „šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekludo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą“.

⁷⁶ Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights of the European Union, OL 2007/C 303/02.

kad EŽTT praktika daro didelę įtaką ESTT aiškinant ES teisę.⁷⁷ Įvertinus Chartijos komentaro išaiškinimus, preziumuotina, kad Chartiją ir EŽTK galima analizuoti bene kaip vieną dokumentą.

EŽTK 7 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, jog „niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal jų padarymo metu galiojusius valstybės įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais“, tuo tarpu 2 dalyje įtvirtinta, jog „šis straipsnis nekliudo teisti ir nubausti kiekvieną asmenį už kokius nors veiksmus ar neveikimą, kurie jų padarymo metu pagal civilizuotų tautų visuotinai pripažintus bendrus teisės principus buvo laikomi nusikaltimais“. Chartijos 49 straipsnio 1 dalis numato identišką reglamentavimą kaip ir EŽTK 7 straipsnio 1 dalyje, o 2 dalis šiek tiek skiriasi. Chartijos komentare nurodyta, kad nors 49 straipsnio 2 dalyje nėra nuorodos į „civilizuotas“ tautas, tačiau tai nekeičia prasmės, jog kalbama apie nusikaltimus žmoniškumui, todėl čia garantuojama teisė turi tokią pačią reikšmę bei taikymo sritį kaip ir EŽTK garantuojama teisė.⁷⁸

Pagal EŽTT praktiką EŽTK 7 straipsnio 1 dalis interpretuojama kaip apimanti įstatymo retroaktyvaus taikymo draudimo taisyklę, o „2 dalis yra kontekstinis patikslinimas dėl atsakomybės sąlygų, kuri įtraukta siekiant užtikrinti, jog nebus kvestionuojamas po Antrojo pasaulinio karo vykdyto baudžiamojo persekiojimo už karo metu padarytus nusikaltimus teisėtumas <...> Todėl EŽTK rengėjai nesiekė numatyti jokios išlygos retroaktyvaus taikymo draudimo taisyklei“. ⁷⁹ Cituojamoje byloje buvo pareikšta atskiroji nuomonė nurodant, kad EŽTK 7 straipsnio 2 dalis numato atvejį, kai nubaudžiant asmenį už (ne)veikimą, kuris padarymo metu buvo nusikalstamas pagal civilizuotų tautų pripažintus bendruosius teisės principus, nepažeidžiamas įstatymo negaliojimo atgaline tvarka principas, kadangi ši nuostata susijusi su nusikaltimais, kurie nėra įsitvirtinę paprotinėje tarptautinėje teisėje ir nėra įtvirtinti taikytinoje teisėje, tačiau yra netoleruotinas teisingumo principų pažeidimo atvejis.⁸⁰ Siekiant išvengti teisinio netikrumo ir laikytis numatomumo principo, būtina išnagrinėti valstybių teisminę praktiką – kai bendrieji teisės principai atspindi atitinkamo skaičiaus valstybių vidaus praktiką, jie gali būti pripažįstami kaip išreiškiantys civilizuotų tautų valią kriminalizuoti tam tikrą elgesį.⁸¹ Bendraisiais teisės principais grindžiamas elgesio kriminalizavimas nėra retroaktyvaus baudžiamojo įstatymo draudimo principo pažeidimas, jei veiksmas materialiuoju požiūriu atitiko nusikalstamą veiką, todėl bendrieji teisės principai gali būti tarptautinės baudžiamosios teisės šaltinis, jei yra pakankamai prieinami ir numatomi.⁸²

Žodis „*principium*“ reiškia „pradžią, pagrindas“⁸³. Teisėje principai – „teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir

⁷⁷ M. Truu, „The European Court of Human Rights and the Principle of Foreseeability (*Lex Certa and Stricta*): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law“, *Juridica International* (2022, Vol. 31), p. 101.

⁷⁸ Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights of the European Union, OL 2007/C 303/02.

⁷⁹ EŽTT byla: *Maktouf, Damjanović prieš Bosniją ir Hercegoviną*, peticijų Nr. 2312/08 ir 34179/08 (2013), 72 paragrafas.

⁸⁰ Ten pat – atskiroji teisėjo Pinto de Albuquerque nuomonė, prisijungus teisėjui Vučinić, 10 paragrafas.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Ten pat.

⁸³ Lot. *principium* – liet. pradžia, pagrindas // <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodiu-zodynas/P/principas>

individualusis teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas“.⁸⁴ Pagrindinis teisės principų tikslas – užpildant teisinio reguliavimo spragą spręsti konkrečių nuostatų trūkumus, todėl jie atlieka lemiamą vaidmenį užtikrinant teisės sistemos nuoseklumą, o tarptautinės teisminės institucijos remiasi bendraisiais teisės principais, kai teisės doktrina tampa neaiški.⁸⁵ Analizuojant, kas sudaro bendruosius teisės principus, svarbu paminėti, kad egzistuoja kelios mokslinės jų klasifikacijos. Pasak O. Schachter, gali būti skiriamos šios principų kategorijos: 1) principai, įtvirtinti pasaulio valstybių vidaus įstatymuose, pvz., *res judicata*⁸⁶; 2) principai, kylantys iš specifinės tarptautinės bendruomenės ypatybių, pvz., nesikišimo ir suverenios lygybės; 3) principai, būdingi pačiai teisės sampratai, pvz., *lex specialis*⁸⁷ ir *lex posterior derogat priori*⁸⁸; 4) principai, taikytini visų tipų visuomenės santykiuose, susijusiuose su hierarchija ir koordinacija; 5) teisingumo principai, grindžiami pamatine žmogaus, kaip racionalios ir koordinacijos būtybės, prigimtimi, todėl materialinėje teisėje dažniausiai vadovujamasi teisingumo, proporcingumo principu bei nėra bausmės be įstatymo (lot. *nulla poena sine lege*) koncepcija, o procesinėje teisėje daugiausia taikomi teisėtumo, teisingo bylos išnagrinėjimo, proceso greitumo ir viešumo, teisėjų nepriklausomumo principai.⁸⁹ Mokslininkų teigimu, bendrųjų teisės principų taikymas tarptautinėje justicijoje suteikia tarptautiniams teismams autonomiją šalinti teises spragas, kadangi principai laikomi privalomų teisės normų, kuriomis vadovujamasi, visuma ir yra neatsiejama tarptautinės teisinės sistemos dalis.⁹⁰

EŽTT yra pažymėjęs, kad „daugelio įstatymų formuluotės nėra visiškai tikslios. Būtinybė vengti pernelyg didelio griežtumo ir neatsilikti nuo besikeičiančių aplinkybių lemia, kad daugelyje įstatymų neišvengiamai vartojamos daugiau ar mažiau neaiškios formuluotės“.⁹¹ Tai liečia ir baudžiamosios teisės nuostatas, todėl kad ir kaip aiškiai būtų suformuluota teisinė nuostata, neišvengiamai egzistuoja teismo aiškinimo poreikis, kadangi dviprasmiškus klausimus būtina pritaikyti prie besikeičiančių aplinkybių.⁹² Būtent todėl EŽTT praktikoje pasisakyta, jog „Konvencijos 7 straipsnio negalima aiškinti kaip draudžiančio teismams aiškinti kintančias baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas, jei tik tokia raida atitinka pažeidimo esmę ir pagrįstai gali būti numatyta.“⁹³ Analizuotame sprendime pakartota suformuluota praktika, jog EŽTK 7 straipsnis turi būti aiškinamas ir taikomas taip, kad padėtų užtikrinti veiksmingą asmenų apsaugą nuo savavališko baudžiamojo persekiojimo, nes „tik įstatymas gali apibrėžti nusikaltimą ir nustatyti bausmę (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), ir principą, kad

⁸⁴ T. Birmontienė ir kiti, *Lietuvos konstitucinė teisė* (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001), p. 202.

⁸⁵ A. A. Mamedov et al. „The Principles of Justice in International Law“, *Journal of Advanced Research in Law and Economics* (2019, Vol. 10, No. 1), p. 308.

⁸⁶ Lot. *res judicata* – liet. teismo galutinai išspręstas klausimas.

⁸⁷ Lot. *lex specialis* – liet. specialusis įstatymas.

⁸⁸ Lot. *lex posterior derogat priori* – liet. vėlesnis įstatymas įveikia ankstesnįjį.

⁸⁹ O. Schachter, „International Law in Theory and Practice: General Course on Public International Law“ (Leiden: Martinus Nijhof, 1982), p. 75–82, mintis tekste: A. A. Mamedov et al. „The Principles of Justice in International Law“, *Journal of Advanced Research in Law and Economics* (2019, Vol. 10, No. 1), p. 308.

⁹⁰ Ten pat, p. 314.

⁹¹ EŽTT byla: *Kokkinakis prieš Graikiją*, peticijos Nr. 14307/88 (1993), 40 paragrafas.

⁹² EŽTT byla: *S.W. prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 20166/92 (1995), 36 paragrafas.

⁹³ EŽTT byla: *Kuolelis, Bartoševičius ir Burokevičius prieš Lietuvą*, peticijų Nr. 74357/01, 26764/02 ir 27434/02 (2008), 115 paragrafas.

baudžiamojo įstatymo negalima aiškinti per daug plačiai kaltinamojo nenaudai, pavyzdžiui, pagal analogiją⁹⁴. EŽTT yra nurodęs, kad „kalbant apie „įstatymą“, 7 straipsnio požiūriu turima mintyje tokia pati sąvoka, į kurią Konvencija nukreipia ir kituose straipsniuose vartojant šį terminą, t. y. sąvoka, apimanti tiek rašytinę, tiek ir nerašytinę teisę ir pasižyminti kokybiniais reikalavimais, o būtent prieinamumo ir numatomumo“⁹⁵.

EŽTT praktikoje suformuota, kad numatomumo apimtis priklauso ne tik nuo įstatymo teksto turinio, srities ir asmenų, kuriems jis skirtas, skaičiaus bei statuso, bet ir nuo asmens vykdomos profesinės veiklos, kadangi asmuo pagal savo išsilavinimą ir vykdomą profesinę veiklą turi suvokti veikos baudžiamumą bei elgtis atitinkamai savo užimamoms pareigoms – šiuo aspektu EŽTT atkreipė dėmesį į rizikingesnę veiklą, kurią vykdydami asmenys turi elgtis itin atsargiai.⁹⁶ Todėl EŽTT pabrėžė, jog „įstatymas vis tiek gali atitikti numatomumo reikalavimą, net jei suinteresuotasis asmuo turi pasinaudoti teisine konsultacija, kad tokiomis aplinkybėmis pagrįstai įvertintų pasekmes, kurias gali sukelti konkretus veiksmas“.⁹⁷ Numatomumo principas baudžiamojoje teisėje formuluojamas kaip *nullum crimen sine lege certa* bei *stricta* principų visuma ir laikomas įvykdytu, jei asmuo numato veikos baudžiamumą iš nusikalstamos veikos formuluotės ar teismo išaiškinimo.⁹⁸

Numatomumo pažeidimo pavyzdžiu gali būti byla, kurioje buvo sprendžiama, ar kartu su paplūdimio įranga pas asmenį rastas povandeninės žūklės šautuvas, už kurio laikymą asmuo buvo nubaustas bauda, yra ginklas Kroatijos teisės prasme. EŽTT nustatė EŽTK 7 straipsnio pažeidimą, nusprendęs, kad asmens elgesys nebuvo baudžiamas Kroatijoje ir nacionaliniai teismai įstatymą aiškino būdu, kurio asmuo negalėjo numatyti, nes: 1) povandeniniai žvejybos ginklai (įskaitant povandeninės žūklės šautuvus) nepatenka į ginklo sąvoką, kaip tai numato ginklų įstatymas; 2) nebuvo ginčo, kad povandeninės žūklės šautuvas buvo rastas su žvejybai naudota paplūdimio įranga, o tai rodo, kad jis iš tiesų buvo skirtas žvejybai; 3) nacionaliniai teismai netyrė povandeninės žūklės šautuvo, kad nustatytų jo varomąjį mechanizmą; 4) nebuvo pateikta jokių nacionalinių teismų sprendimų kopijų, kuriuose būtų pripažinta, kad povandeninės žūklės šautuvas yra ginklas ginklų įstatymo ar panašių teisės aktų prasme; 5) povandeninės žūklės šautuvui nereikėjo ginklo leidimo.⁹⁹ Atliktos teisės doktrinos analizės pagrindu preziumuotina, jog šiuo atveju aiškinimui buvo taikoma įstatymų analogija, kai pripažįstant teisinio reguliavimo objektų panašumą Kroatijos nacionaliniai teismai, remdamiesi ginklų įstatymu, aiškino povandeninės žūklės šautuvo sampratą ir išplėtė ginklo sąvoką plačiau negu buvo numatyta įstatymuose, t. y. išplėtė baudžiamosios normos taikymo sritį.

Nustačius, kad teisės normų aiškinimas susideda ne tik iš teisės doktrinoje pripažintų metodų taikymo, bet ir iš analogijos, panašu, kad teismai, remdamiesi tarptautiniais ar nacionaliniais teisės aktais, taiko įstatymų analogiją, persidengiančią su sisteminiu, loginiu ir analoginiu teisės aiškinimo metodais. Atliktos analizės pagrindu galima teigti, kad baudžiamojo įstatymo normų aiškinimas pagal analogiją gali būti laikomas nepažeidžiančiu EŽTK ir

⁹⁴ Ten pat – remiasi EŽTT byla: *Kokkinakis prieš Graikiją*, peticijos Nr. 14307/88 (1993).

⁹⁵ EŽTT byla: *Vasiliauskas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 35343/05 (2015), 154 paragrafas.

⁹⁶ EŽTT byla: *Cantoni prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 17862/91 (1996), 35 paragrafas.

⁹⁷ Ten pat.

⁹⁸ M. Truu, „The European Court of Human Rights and the Principle of Foreseeability (*Lex Certa* and *Stricta*): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law“, *Juridica International* (2022, Vol. 31), p. 100.

⁹⁹ EŽTT byla: *Pantolon prieš Kroatiją*, peticijos Nr. 2953/14 (2020), 51 paragrafas.

Chartijos nuostatų, jei užtikrinamas numatomumo principas neperžengiant įstatymų ribų ir neišplečiant nusikalstamos veikos sudėties apimties tiek, kad kaltinamasis būtų nuteisiamas pagal jokiam teisės akte neįtvirtintas normas. Šiuo aspektu tikslinga išanalizuoti ir Romos statute įtvirtintą reguliavimą bei mokslininkų keliamus probleminius klausimus.

Teisinis reguliavimas, susijęs su analogijos taikymu: Romos statuto analizė

Žmogaus universalumo koncepcija ir asmenų bendrumas, visuotinumai bei lygybės principas puoselėja tarptautinę žmogaus teisių sritį ir suteikia pradžią naujiems nusikaltimams, pvz., genocidui ir nusikaltimams žmoniškumui, kuriais siekiama apsaugoti visų asmenų ir etninių bendruomenių teises¹⁰⁰, kadangi šiais nusikaltimais pažeidžiamos pamatinės žmogaus teisės: teisė į gyvybę, teisė nebūti kankinamam, teisė į laisvę ir saugumą bei kitos. Romos statuto 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad TBT „jurisdikcijai priklauso tik labai sunkūs, visą tarptautinę bendriją verčiantys susirūpinti nusikaltimai“, t. y. genocido nusikaltimas, nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai, agresijos nusikaltimas.

Romos statuto 21 straipsnio 1 dalyje reglamentuota taikytinos teisės hierarchija, nurodant, jog TBT taiko: „a) visų pirma šį Statutą, Nusikaltimų požymius bei savo Procesą ir įrodinėjimo taisykles; b) po to, jei reikia, taikytinas sutartis, tarptautinės teisės principus ir normas, tarp jų ir pripažintus tarptautinės ginkluotų konfliktų teisės principus; c) jei minėti teisės šaltiniai netinka, Teismas remiasi pasaulio teisių sistemų nacionalinių įstatymų bendraisiais teisės principais, tarp jų – įstatymais tų valstybių, kurios paprastai vykdytų jurisdikciją tokio nusikaltimo atžvilgiu, jeigu tie principai neprieštarauja šiam Statutui, tarptautinei teisei ir tarptautiniams mastu pripažintoms normoms bei reikalavimams“.¹⁰¹ Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad TBT „gali taikyti savo ankstesniuose sprendimuose išaiškintus teisės principus ir normas“. Šios nuostatos suponuoja, jog TBT gali aiškinti teisės normas vadovaujantis ne tik suformuotais precedentais, bet ir teisės principais bei kitais teisės aktais – tai akivaizdžiausiai pasireiškia Romos statuto 8 straipsnyje įtvirtinant, kad karo nusikaltimai suprantami kaip „sunkūs 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų pažeidimai“¹⁰², „tarptautinės teisės nustatytų tarptautinių ginkluotų konfliktų įstatymų ir papročių pažeidimai“¹⁰³, „tarptautinės teisės numatytų įstatymų ir papročių, taikomų netarptautinio pobūdžio ginkluotuose konfliktuose, pažeidimai“¹⁰⁴, bei 8 *bis* straipsnyje, kuriame nurodyta, jog agresijos nusikaltimai yra normos dispozicijoje išvardinti Jungtinių Tautų Chartijos pažeidimai. Juo labiau, Romos statuto 10 straipsnis numato, jog „nė viena šios dalies nuostata neturi būti aiškinama kaip ribojanti ar prieštaraujanti šiuo metu galiojančioms ar besiformuojančioms tarptautinės teisės normoms, kuriomis siekiama kitų nei šiame Statute keliamų tikslų“. Taigi, ieškant taikytinos taisyklės TBT leidžiama „peršokti“ iš vieno šaltinio į

¹⁰⁰ G. P. Fletcher, J. D. Ohlin, „Reclaiming Fundamental Principles of Criminal Law in the Darfur Case“, *Journal of International Criminal Justice* (2005, Vol. 3, No. 3), p. 551.

¹⁰¹ Romos statuto 21 straipsnio 1 dalies a, b, c punktai.

¹⁰² Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies a punktas.

¹⁰³ Ten pat, b punktas.

¹⁰⁴ Ten pat, e punktas.

kitą – dažniausiai TBT turi vadovautis bendraisiais nacionalinės teisės principais, nes tarptautinė baudžiamoji teisė daugelyje sričių nenumato konkrečių taisyklių.¹⁰⁵

Romos statuto 22 straipsnio 2 dalies lietuviškame vertime įtvirtinta, kad „nusikaltimo sąvoka aiškinama labai tiksliai, nesivadovaujant jokia analogija“, tačiau lingvistiškai vertinant Romos statuto originalų tekstą¹⁰⁶ panašu, kad minėta norma turėtų būti suprantama, jog nusikaltimo apibrėžimas turi būti aiškinamas griežtai ir negali būti plečiamas pagal analogiją. C. Davidson pabrėžia, kad „šioje nuostatoje pateikiamos persidengiančios garantijos, kuriomis bandoma aiškinti normos konstrukciją: 1) nusikaltimų apibrėžtys turi būti aiškinamos griežtai; 2) nusikaltimų apibrėžtys negali būti plečiamos pagal analogiją; 3) dviprasmybės aiškinamos kaltinamųjų naudai“.¹⁰⁷ Preziumuotina, kad analogija neturi būti visiškai uždrausta, bet jos taikymas turi būti ribojamas, nes TBT teisėjai negali kurti teisės, prisidengiant jos aiškinimu.

Pasak mokslininkų, baudžiamosios teisės objektas ir tikslas – palankūs griežtam įstatymų aiškinimui, tuo tarpu tarptautinių teisės aktų objektas ir tikslas pateisina platų nusikaltimų aiškinimą¹⁰⁸, siekiant užtikrinti, kad asmeniui padaryta žala būtų pripažinta ir atlyginta, o laikui bėgant būtų vis labiau gerbiamas žmogaus orumas ir laisvė¹⁰⁹. Tarptautinė baudžiamoji teisė turi gerbti visuotinius teisės aktus, reglamentuojančius pagrindines žmogaus teisės ir principus, pripažįstamus demokratinėse baudžiamosios justicijos sistemose bei užtikrinti sklandų jų įgyvendinimą, todėl nors ji skirta patiems sunkiausiems nusikaltimams, juos tiriant ir skiriant bausmes negali kilti pavojus pagrindinėms įtariamųjų / kaltinamųjų teisėms, kadangi priešingu atveju būtų pažeidžiamas teisėtumo principas.¹¹⁰ Dėl šios priežasties Romos statute įtvirtintas *nullum crimen sine lege* principas, pagal kurį „asmuo gali būti baudžiamas tik už veiką, kuri buvo reglamentuota Romos statute jos padarymo metu (lot. *lex scripta*), padaryta jam įsigaliojus (lot. *lex praevia*), pakankamai aiškiai apibrėžta (lot. *lex certa*) ir nebuvo išplėsta pagal analogiją (lot. *lex stricta*)“.¹¹¹

Romos statutas yra parengtas itin išsamiai pateikiant tarptautinių nusikaltimų sudėčių požymius¹¹², tačiau šių nusikaltimų sudėtis – daugiaprasmė, todėl teisėjai turi plačią interpretavimo laisvę ir išlieka piktnaudžiavimo aiškinant teisę rizika, kuri baudžiamosios teisės srityje neturėtų būti leidžiama. Akivaizdžiausiai su teisėtumo principu nesuderinama bausmė

¹⁰⁵ K. Ambos, „General Principles of Criminal Law in the Rome Statute“, *Criminal Law Forum* (1999, Vol. 10), p. 3.

¹⁰⁶ Romos statuto 22 straipsnio 2 dalis angliškai: „The definition of a crime shall be strictly construed and shall not be extended by analogy. In case of ambiguity, the definition shall be interpreted in favour of the person being investigated, prosecuted or convicted“.

¹⁰⁷ C. Davidson, „How to Read International Criminal Law: Strict Construction and the Rome Statute of the International Criminal Court“, *St. John's Law Review* (2017, Vol. 91, No. 1), p. 45.

¹⁰⁸ L. Grover, „A Call to Arms: Fundamental Dilemmas Confronting the Interpretation of Crimes in the Rome Statute of the International Criminal Court“, *European Journal of International Law* (2010, Vol. 21, No. 3), p. 550.

¹⁰⁹ C. McCrudden, „Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights“, *European Journal of International Law* (2008, Vol. 19, No. 4), p. 723.

¹¹⁰ K. Ambos, „Remarks on the General Part of International Criminal Law“, *Journal of International Criminal Justice* (2006, Vol. 4, No. 4), p. 669.

¹¹¹ K. Ambos, „General Principles of Criminal Law in the Rome Statute“, *Criminal Law Forum* (1999, Vol. 10), p. 4.

¹¹² Autorės pastaba. Žr. Romos statuto originalaus teksto 6, 7, 8, 8 *bis* straipsnius. 8 *bis* straipsnis buvo įtrauktas 2010 m. birželio 11 d. rezoliucija RC/Res.6, todėl lietuviškame vertime 8 *bis* straipsnis „Agresijos nusikaltimas“ neperkeltas.

pagal analogiją, kadangi įstatyme yra numatyta bausmė už vieną nusikaltimo padarymo būdą, o teismams leidžiama bausti už panašų elgesį, pvz., „jei įstatyme už prievartinį lytinį santykiavimą baudžiama kaip už išžaginimą, pagal analogiją būtų galima bausti už prievartinį oralinį lytinį santykiavimą kaip už lygiavertį nusikaltimą“.¹¹³ Pasak mokslininkų, baudimas pagal analogiją aiškiausiai pasireiškia Romos statuto 7 straipsnio 1 dalies g punkte, numatančiame, kad nusikaltimais žmoniškumui laikomi „išžaginimas, įtraukimas į seksualinę vergovę, vertimas užsiimti prostitucija, priverstinis apvaisinimas, priverstinė sterilizacija ar bet kokios kitos sunkios seksualinės prievartos formos“, taip pat 7 straipsnio 1 dalies k punkte, kuris leidžia TBT išplėsti atsakomybę už „kitos panašios nežmoniškos veikos, kai tyčia sukeliama didelės kančios, sunkūs kūno sužalojimai arba padaroma didelė žala psichinei ar fizinei sveikatai“, kadangi teisėjams paliekama laisvė spręsti, ar Romos statute nenurodytos nusikalstamos veikos yra pakankamai panašios ir neteisėtos, kad būtų galima skirti bausmę.¹¹⁴

Įvertinus nurodytas nuostatas Romos statuto 22 straipsnio 2 dalies kontekste, panašu, kad neapibrėžtais nusikaltimais pažeidžiami nusikalstamos veikos numatomumo ir visų neaiškumų vertinimo kaltinamojo naudai principai, nes teisingumo svarstyklės baudžiamosiose bylose yra pasvirusios kaltinamojo naudai ir priklauso nuo to, ar asmuo iš anksto žino, už kokį (ne)veikimą baudžiama.¹¹⁵ Pasak mokslininkų, Romos statute vyrauja baudžiamąjį persekiojimą skatinanti politika pradedant preambule, kurioje pabrėžiamos aukų kančios, baigiant senaties termino nebuvimu (Romos statuto 29 straipsnis), o taip pat 21 straipsnio 3 dalimi, kurioje nurodyta, kad „teisės aiškinimas ir taikymas pagal šį straipsnį turi atitikti tarptautiniu mastu pripažintas žmogaus teises“ – nors tai susiję su kaltinamojo teisėmis, šią normą galima aiškinti kaip apimančią nukentėjusiųjų teises, o tai sukuria prielaidas agresyvesniam baudžiamajam persekiojimui.¹¹⁶ Sutiktina su mokslininkų teiginiu, kad nurodytomis Romos statuto normomis gali būti pažeidžiamas numatomumo principas ir Romos statuto 22 straipsnio 2 dalis, tačiau nesutiktina, jog Romos statutas egzistuoja išimtinai kaltinimo ir nukentėjusiųjų interesų tenkinimui, kadangi TBT nagrinėjami nusikaltimai – patys sunkiausi, todėl siekiant užtikrinti civilizuotų tautų pripažįstamų bendrųjų teisės principų įgyvendinimą, būtina laikantis proporcingumo principo kaltinamąjį nubausti apribojant jo teises bei laisves – priešingu atveju kaltas asmuo išvengs baudžiamumo, nebus kompensuota nukentėjusiojo patirta žala ir atstatyta teisingumo pusiausvyra. Tais atvejais, kai teisės akte nėra aiškaus atsakymo, spragų užpildymui galima pasinaudoti kitais šaltiniais, pvz. bendraisiais teisės principais.¹¹⁷

Apibendrinant pažymėtina, kad Romos statuto nuostatos leidžia TBT aiškinti teisės normas ir kurti precedentus, pasitelkiant įstatymų bei teisės analogiją, tačiau būtina užtikrinti TBT kontrolę, kad nebūtų peržengta riba tarp naujų nusikalstamų veikų sudėčių požymių kūrimo ir teisės aiškinimo. Atlikus EŽTK, Chartijos ir Romos statuto sisteminę analizę galima teigti, kad asmeniui gali kilti baudžiamoji atsakomybė už bendrųjų teisės principų pažeidimus, ką patvirtina genocido, nusikaltimų žmoniškumui, karo ir agresijos nusikaltimų atveju formuojama praktika bei faktas, kad TBT įsteigtas būtent tokių nusikaltimų, įtvirtintų Romos

¹¹³ G. P. Fletcher, J. D. Ohlin, „Reclaiming Fundamental Principles of Criminal Law in the Darfur Case“, *Journal of International Criminal Justice* (2005, Vol. 3, No. 3), p. 551.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat, p. 552.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ N. Jain, „Judicial Lawmaking and General Principles of Law in International Criminal Law“, *Harvard International Law Journal* (2016, Vol. 57, No. 1), p. 111–112.

statute, nagrinėjimui. Tuo tarpu įstatymų analogija gali būti taikoma aiškinant nusikalstamų veikų sudėčių požymius, jei užtikrinamas numatomumo principas.

ANALOGIJOS TAIKYMAS NACIONALINĖJE BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Dažnai įstatymai rengiami sudėtinga teisine kalba, todėl kodifikavimo procese svarbu atsižvelgti į kitus šaltinius, pvz., teismų praktiką ir įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus, tačiau kodifikavimas savaime negarantuoja teisės normų aiškumo, kadangi „sudėtinga struktūra, sistemiskumo nebuvimas, blanketinių normų gausa, griozdiškos formuluotės ir perdėm įmantri juridizuota kalba gali sukelti ir atvirkštinį efektą“.¹¹⁸ Įstatymai taikomi visuotinai, tačiau jie ne visada formuluojami tiksliai, nes vienas reglamentavimui taikomų kriterijų yra bendrų kategorijų, o ne išsamių sąrašų naudojimas, vengiant griežtumo ir neatsiliekančio nuo pokyčių, todėl varijuojama daugiau ar mažiau neaiškiais terminais.¹¹⁹

Jei įstatymų leidėjas neaiškiai suformulavo baudžiamąją nuostatą, pvz., vartojant išsireikškimą „bet koku būdu“, tai gali suponuoti įstatymų leidėjo valią palikti teismams plačią normos aiškinimo laisvę, siekiant apimti kuo daugiau nusikalstamos veikos padarymo būdų.¹²⁰ Teisės doktrinoje svarstoma, jog analogija baudžiamojoje teisėje leistina, kai teisė aiškinama taip, kad konkreti byla būtų išspręsta įstatymo ribose (lot. *intra legem*) remiantis panašumu – kitaip tariant, kai baudžiamosios teisės normų dispozicijos teisinės konstrukcijos kuriamos pasitelkiant blanketines nuorodas.¹²¹ Šiuo klausimu mokslininkų pozicijos išsiskiria – V. Pavilionio manymu, tais atvejais, kai blanketinėse BK normose jų turinys paaiškėja tik taikant kitos nei baudžiamosios teisinės paskirties teisės aktą, itin sudėtinga nustatyti nusikalstamos veikos sudėties požymius, įvertinus tai, kad teismas gali savo nuožiūra interpretuoti BK spragas.¹²² Vis dėlto, bandant suteikti gyvybės teisėtumo principui pabrėžiama, kad tam, jog baudžiamoji norma atitiktų teisinio aiškumo principą, būtina normą suformuluoti taip, kad teisėjas galėtų identifikuoti, kokio pobūdžio neteisėtą (ne)veikimą reglamentuoja konkreti baudžiamoji norma.¹²³

Teismui lengva taikyti akivaizdžiai blanketines BK normas, pvz.: BK 176 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme ar kituose teisės aktuose nustatytą darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimą; BK 269 straipsnyje

¹¹⁸ M. Lankauskas, „Teisės aktų kodifikavimo prielaidos Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2011, t. 74, Nr. 4), p. 66.

¹¹⁹ EŽTT byla: *Kokkinakis prieš Graikiją*, peticijos Nr. 14307/88 (1993), 40 paragrafas.

¹²⁰ EŽTT byla: *Georgouleas ir Nestoras prieš Graikiją*, peticijos Nr. 44612/13 ir 45831/13 (2020), 61-62 paragrafas.

¹²¹ V. Durdic, „Analogy as a Method of Interpretation of Criminal and Criminal Procedure“, *Crimen: Casopis za Krivične Nauke* (2016, No. 3), p. 134–135.

¹²² V. Pavilionis, „Lietuvos Baudžiamųjų įstatymų reforma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos kontekste. Lietuvos teisės kūrimo principai“, *Tarptautinės konferencijos medžiaga* (Vilnius, 1995), p. 19–21.

¹²³ K. Myftari, S. Guço, „Prohibition of the application of criminal law by analogy within the principle of legal certainty“, *Journal of Research in Humanities and Social Science* (2021, Vol. 9, No. 5), p. 21.

įtvirtintas BK XXXVII skyriaus sąvokų išaiškinimas, nurodant, jog „narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra medžiagos, įtrauktos į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus“; BK 276⁴ straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už LR tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytų medžiagų gabenimą per LR valstybės sieną, minėtų medžiagų nepateikiant muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengiant arba neturint leidimo; BK 281 straipsnis įtvirtina baudžiamąją atsakomybę asmeniui, vairavusiam kelių transporto priemonę ir pažeidusiam kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisykles, jei dėl to pažeidimo įvyko eismo įvykis, dėl kurio buvo sukelti šio straipsnio atitinkamose dalyse numatyti padariniai ir kt.

Vis dėlto, nors įstatymų leidėjas stengiasi sukurti aiškias teisės normas, tačiau BK apstu vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių, kas lemia poreikį teismui taikant teisę kartu ją ir aiškinti, t. y. atskleisti baudžiamojo įstatymo normą, vartojamų sąvokų prasmę ir jų turinį. Pvz., BK 309 straipsnio dalykas – „pornografinio turinio dalykas“, tačiau BK nereguliuota, kas yra pornografinis turinys, todėl LAT jurisprudencijoje suformuota, kad aiškinant šį požymį remiamasi LR visuomenės informavimo įstatymu¹²⁴. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-719/2022 LAT nurodė, jog „*Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 36 dalyje <...> nustatyta, kad pornografinio pobūdžio informacija – informacija, kai atvirai ir detalai rodomas tikras ar suvaidintas lytinis aktas, lytiniai organai, tuštinimasis, masturbacija arba lytiniai iškrypimai (pedofilija, sadizmas, mazochizmas, zoofilija, nekrofilija ir kt.), ir tai yra pagrindinis tokios informacijos tikslas. <...> BK 309 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėties dalykas – pornografinio turinio dalykai – bet kokia forma išreikšti dalykai (nuotraukos, garso ir vaizdo įrašai (audiovizualiniai kūriniai, realybėje filmuota ar techninėmis priemonėmis sukurta medžiaga (pavyzdžiui, animaciniai, fantastiniai filmai), spektakliai ir kt.), kuriuose pateikiama pornografinio pobūdžio (turinio) informacija su vaizduojamu vaiku arba asmeniu, pateikiamu kaip vaikas“¹²⁵. Tapačią sampratą LAT formuoja ir naujausioje praktikoje – baudžiamojoje byloje Nr. 2K-85-628/2023¹²⁶, tokį aiškinimą taiko ir žemesnės instancijos teismai¹²⁷.*

LR visuomenės informavimo įstatymo 1 straipsnyje reglamentuota jo paskirtis numato, jog „šis įstatymas nustato viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę“, tuo tarpu BK 1 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad BK „paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų“. Tai rodo, kad analizuojamų įstatymų paskirtys kardinaliai skiriasi, o BK 1 straipsnio 2 dalies 1 punktą imperatyviai nustato, jog būtent BK „apibrėžia, kokios veikos yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, bei jas uždraudžia“. Analizuojant prieš tai pateiktą aiškinimą kyla abejonių, ar „pornografinio turinio dalyko“ aiškinimas vadovaujantis LR visuomenės informavimo įstatyme įtvirtinta „pornografinio pobūdžio informacijos“ sąvoka neprieštaruoja analogijos draudimui baudžiamojoje teisėje. Atsakant į šį klausimą LAT nurodė, jog „*dabartinės lietuvių kalbos žodyne terminas „turinys“ apibrėžiamas kaip knygos, kalbos ar šiaip ko esmė, tema, pagrindinė prasmė; terminas „pobūdis“ – būdinga ypatybė ar jų visuma. Taigi tiek BK 309*

¹²⁴ LR visuomenės informavimo įstatymas, Žin. (1996, Nr. 71–1706).

¹²⁵ *Valstybė prieš P. T.*, LAT (2022, Nr. 2K-206-719).

¹²⁶ *Valstybė prieš D. P.*, LAT (2023, Nr. 2K-85-628).

¹²⁷ *Valstybė prieš A. S.*, Panevėžio apygardos teismas (2023, Nr. 1A-43-334).

straipsnio 2 dalyje, tiek Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 36 dalyje vartojamos pirmiau minėtos sąvokos savo turiniu iš esmės yra tapačios, todėl yra vartojamos kaip sinonimai“.¹²⁸ Kadangi teisės doktrinos analizės pagrindu nustatyta, kad įstatymų analogija pasireiškia, kai nesureguliuotam visuomeniniam santykiui nekuriama nauja teisės norma, bet nustatius kelių normų reguliavimo objektų panašumą išplečiama vienos normos taikymo sritis ir taikoma panašų santykių reguliuojanti teisės norma, panašu, jog nurodytas pavyzdys iliustruoja atvejį, kai konstatavus BK ir LR visuomenės informavimo įstatyme įtvirtintų sąvokų tapatumą ir siekiant išsiaiškinti tikrąją nusikalstamos veikos sudėties apimtį buvo taikomi lingvistinis, sisteminis ir analoginis teisės aiškinimo metodai, kartu pritaikant įstatymų analogiją.

Kaip dar vienas ne pažodžiui blanketinės normos pavyzdys yra BK 191 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už svetimo kūrinio ar jo dalies išleidimą ar viešą paskelbimą savo vardu, tačiau BK nėra pateikta „svetimo kūrinio“ samprata, tuo tarpu teismų praktikoje¹²⁹ aiškinant nusikalstamos veikos sudėtį vadovaujamosi LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo¹³⁰ 2 straipsnio 30 dalimi, numatančia, kad „kūrinys – originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos“ bei 4 straipsnio 1 dalimi, reglamentuojančia, jog „autorių teisių objektai – originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokia nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas“. Šis pavyzdys leidžia preziumuoti egzistuojant teisės aiškinimą, kai nustatius BK bei LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme įtvirtinto „kūrinio“ sąvokos panašumą buvo taikomi lingvistinis, sisteminis ir analoginis teisės aiškinimo metodai, persidengiantys su įstatymų analogija.

Normų aiškinimas, pasitelkiant europinius teisės aktus, pastebimas nusikaltimų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui sudėtyse. BK 198 straipsnis, pagal kurį kyba baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą neviešų elektroninių duomenų stebėjimą, fiksavimą, perėmimą, įgijimą, laikymą, pasisavinimą, paskleidimą ar kitokį panaudojimą – ne tiesiogiai blanketinės normos pavyzdys, kadangi BK nėra nurodyta „elektroninių duomenų“ samprata. Todėl teismų praktikoje, aiškinant šį nusikalstamos veikos sudėties požymį nurodyta, kad „elektroniniai (kompiuteriniai) duomenys – tai faktai, informacija ar sąvokos, pateikti tokia forma, kuri tinkama tvarkyti informacinėje sistemoje, įskaitant programą, tinkamą tam, kad informacinė sistema atliktų funkciją (Direktyvos 2013/40/ES¹³¹ 2 straipsnio b punktas)“.¹³² Šios Direktyvos pagrindu aiškinami ir kiti BK 198 straipsnyje kriminalizuoto nusikaltimo požymiai: pvz., „automatinio kompiuterinių duomenų tvarkymo vykdymas informacinėje sistemoje yra pagrįstas joje įdiegta programine įranga; ši įranga, įvertinus visumą aplinkybių, gali būti laikoma informacinės sistemos dalimi (Direktyvos 2013/40/ES 2 straipsnio a punktas)“.¹³³ Tuo tarpu BK 197 straipsnyje įtvirtintos atsakomybės už neteisėtą poveikį informacinei sistemai „neteisėtumo“ požymis aiškinamas Direktyvos 2013/40/ES 2 straipsnio d punkte reglamentuota „neturint tam teisės“ apibrėžtimi.¹³⁴ Šie pavyzdžiai suponuoja egzistuojant teisės aiškinimą, taikant lingvistinį, sisteminį, analoginį teisės aiškinimo metodus, persidengiančius su įstatymų

¹²⁸ Valstybė prieš P. T., LAT (2022, Nr. 2K-206-719).

¹²⁹ Valstybė prieš D. V., Kauno apygardos teismas (2020, Nr. 1A-316-579).

¹³⁰ LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Žin. (1999, Nr. 50-1598).

¹³¹ Direktyva 2013/40/ES, OL L 218/8, 2013.

¹³² Valstybė prieš T. R., LAT (2023, Nr. 2K-205-628).

¹³³ Valstybė prieš E. J., LAT (2019, Nr. 2K-199-648).

¹³⁴ Valstybė prieš A. V. ir P. P., LAT (2015, Nr. 2K-188-489).

analogija, pripažinus „elektroninių duomenų“, „informacinės sistemos“, „neteisėtumo“ požymio ir Direktyvoje įtvirtintų sąvokų tapatumą.

Sutiktina, kad analizuotų nusikaltimų normos – blanketinės ta prasme, kad asmenys privalo nepažeisti dispozicijose įtvirtintų elgesio taisyklių, tačiau nei analizuotose normose, nei kituose BK straipsniuose nėra išsamiai išaiškintos nusikalstamų veikų sudėty, todėl teismai apibrėžties, reikalingos normos aiškinimui, turi ieškoti kituose teisės aktuose, tačiau analizuoti BK normų pavyzdžiai – ne akivaizdžiai blanketiniai, kadangi normose nėra įtvirtinta, kokių konkrečiu teisės aktu vadovautis, siekiant nustatyti nusikaltimo sudėties apibrėžtį. Nors teismai nepabrėžė, jog aiškindami nusikalstamų veikų sudėčių vertinamųjų požymių turinį bei sampratą taiko analogiją, tačiau pateikti pavyzdžiai iliustruoja, kad pritaikyta įstatymų analogija, persidengianti su sisteminiu, lingvistiniu ir analoginiu teisės aiškinimo metodais, padėjo išaiškinti „pornografinio turinio dalyko“, „svetimo kūrinio“, „elektroninių duomenų“, „informacinės sistemos“ bei „neteisėtumo“ požymio sampratą ir tinkamai pritaikyti BK. Pateikti išaiškinimai suponuoja, kad įstatymų analogija nepažeidžia bendrųjų bei specialiųjų baudžiamosios teisės principų, neapriboja pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių, todėl gali būti taikoma BK spragų šalinimui bei normų aiškinimui, jei šis procesas atliekamas įstatymų ribose, neišplečiant normų daugiau negu įstatymų leidėjas numatė, o jos taikymas neapsunkina kaltinamojo procesinės padėties ir pastarasis nėra nuteisiamas pagal kitos (ne baudžiamosios) teisinės paskirties įstatymą.

Tarptautinės teisės aktai – reikšmingi juos taikant pagal įstatymų analogiją ir atskleidžiant nusikaltimų sudėčių požymius, kadangi tarptautinėje teisėje įtvirtinta nusikaltimų, kilusių iš civilizuotų tautų pripažįstamų bendrųjų teisės principų pažeidimų, samprata. Siekiant užtikrinti nuoseklų BK normų taikymą ir tinkamą prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymą, BK normos „turėtų būti aiškinamos atsižvelgiant į tokių nusikaltimų požymių reikšmę, taip pat baudžiamosios atsakomybės principų turinį pagal tarptautinės teisės aktų nuostatas, prireikus – ir į tarptautinių bei kitų teismų praktiką“.¹³⁵ Pasak kasacinio teismo, nusikaltimų, numatytų BK 99, 100, 102 straipsniuose, sudėty „nėra blanketinės, t. y. Lietuvos teismų praktikoje jos paprastai taikomos be nuorodos į konkrečius tarptautinės teisės aktus, kurių reikalavimai pažeidžiami dėl konkretaus nagrinėjamo nusikaltimo. <...> Tačiau, formuluojant nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų sudėtis, daugelis vartojamų sąvokų kyla iš tarptautinės teisės ir turi specifinę reikšmę, kuri nacionalinėje teisėje neapibrėžiama arba konkrečios bylos aplinkybėmis apibrėžta nepakankamai“.¹³⁶ Vis dėlto, būtina vertinti nusikaltimo padarymo metu galiojusius tarptautinės teisės šaltinius – kitu atveju gali kilti EŽTK 7 straipsnio pažeidimo grėsmė.

EŽTT praktikoje pabrėžta, kad „valdžios institucijos turi diskreciją aiškinti genocido apibrėžimą plačiau už numatytąjį 1948 m. Genocido konvencijoje¹³⁷. Tačiau ši diskrecija neleidžia vidaus teismams nuteisti asmenis pagal tokį platesnį apibrėžimą retrospektyviai“.¹³⁸ Nesant nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusio nacionalinio įstatymo asmens

¹³⁵ LAT 2012 m. birželio 29 d. *Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 99, 100 ir 102 straipsniai) Nr. AB-37-1.*

¹³⁶ Ten pat.

¹³⁷ Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį (toliau – 1948 m. Genocido konvencija), Žin. (2002, Nr. 23–855).

¹³⁸ EŽTT byla: *Vasiliauskas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 35343/05 (2015), 181 paragrafas.

nuteisimas turi būti „pagrįstas bylai reikšmingu metu galiojusia tarptautine teise“¹³⁹ – todėl EŽTT konstatavo EŽTK 7 straipsnio pažeidimą, nes 1953 m. (veikos padarymo metu) „tarptautinė sutartinė teisė į genocido apibrėžimą neįtraukė „politinių grupių“, <...> nebuvo galima nustatyti, kad tarptautinėje paprotinėje teisėje būtų numatytas platesnis genocido apibrėžimas už įtvirtintą 1948 m. Genocido konvencijos 2 straipsnyje <...> todėl prokurorai neturėjo teisės retroaktyviai kaltinti, o vidaus teismai – retroaktyviai nuteisti pareiškėjo už Lietuvos partizanų kaip politinės grupės narių genocidą“¹⁴⁰. Šio sprendimo pagrindu buvo atnaujinta baudžiamoji byla ir LAT konstatavo, kad nebuvo imtasi procesinių veiksmų keičiant kaltinimą, taip užtikrinant galimybę ne tik suvokti performuluoto kaltinimo pobūdį, bet ir gintis, o „teismų priimtų procesinių sprendimų turinys rodo, kad V. V. buvo retrospektyviai kaltinamas ir nuteistas už Lietuvos gyventojų dalies, priklausiusios būtent atskirai politinei grupei, genocidą“¹⁴¹. Kadangi „teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo pagal BK 99 straipsnį gali būti teisiamas už veiksmus, kuriais buvo siekiama fiziškai sunaikinti visus ar dalį žmonių, priklausančių bet kuriai socialinei ar politinei grupei, atliktus tol, kol Baudžiamajame kodekse nebuvo nustatyta atsakomybė už žmonių, priklausančių socialinei ar politinei grupei, genocidą, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 4 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui“¹⁴², LAT panaikino teismų procesinius sprendimus ir nutraukė bylą kaltinamiesiems mirus.

Kitu atveju teismas sprendė identišką klausimą, ar pagal bylai aktualių metu galiojusius tarptautinės teisės aktus partizanų, prilyginamų politinei grupei, žudymas galėjo būti laikomas genocidu ir baustinas pagal BK 99 straipsnį, tačiau šioje byloje LAT išaiškino, kad „SSRS šią Konvenciją¹⁴³ pasirašė 1949 m. gruodžio 16 d., o ratifikavo 1954 metais. Vadinasi, 1956 metais, S. D. veikos padarymo metu, genocidas buvo pripažįstamas nusikaltimu pagal tarptautinę teisę“¹⁴⁴. Todėl LAT, konstatavus S. D. kaltę, nurodė, kad „genocidą <...> draudžiantys ir baudžiamąją atsakomybę už tai numatantys tarptautinės teisės aktai S. D. <...> buvo žinomi, o Lietuvos partizanų, kaip reikšmingos dalies lietuvių tautos – saugomos nacionalinės, etninės grupės, naikinimo kvalifikavimas kaip genocido jam turėjo būti pakankamai numatomas“¹⁴⁵. S. D. buvo nuteistas už genocidą, kadangi veikos padarymo metu jis galėjo numatyti veikos baudžiamumą, tuo tarpu V. V. negalėjo numatyti veikos baudžiamumo, nes BK 99 straipsnio redakcija buvo platesnė už genocido apibrėžimą, reglamentuotą veikos padarymo metu galiojusiose tarptautinės teisės normose, o nuteisus V. V. būtų pažeistas EŽTT akcentuojamas numatomumo principas ir EŽTK 7 straipsnis.

Tiek teisės aiškinimas, tiek analogija turi ypatingą reikšmę baudžiamajai teisei įvertinus įstatymų leidėjo vartojamų terminų neapibrėžtumą, daugiareikšmiškumą, leidžiantį skirtingai suprasti ir įgyvendinti baudžiamojo įstatymo tekstą, todėl teisės aiškinimas ir analogija laikytini savotišku tiltu tarp teisinio reguliavimo ir konkrečios situacijos.¹⁴⁶ Normų aiškinimas taikant

¹³⁹ Ten pat, 166 paragrafas.

¹⁴⁰ Ten pat, 178 paragrafas.

¹⁴¹ *Valstybė prieš V. V.*, LAT (2016, Nr. 2A-P-8-788).

¹⁴² KT 2014 m. kovo 18 d. nutarimas, TAR (2014, Nr. 3226).

¹⁴³ Autorės pastaba. Kalbama apie 1948 m. Genocido konvenciją.

¹⁴⁴ *Valstybė prieš S. D.*, LAT (2016, Nr. 2K-P-18-648).

¹⁴⁵ Ten pat.

¹⁴⁶ Z. Tomic, „O tumačenju krivičnih zakona i analogiji u materijalnom krivičnom pravu“ (angl. „On the Interpretation of Criminal Codes and Analogy in Material Criminal Law“), *Godišnjak pravnog fakulteta u Sarajevu* (2008, Vol. 51), p. 657.

analogiją reiškia baudžiamojo įstatymo teksto suderinimą su įstatymų leidėjo valia, kai tekstas išreiškia mažiau nei numatyta jį kuriant¹⁴⁷, todėl manytina, kad įgyvendinant baudžiamąją normą, analogija, kaip teisės aiškinimo institutas, galima priemonė, padedanti nustatyti „už įstatymo raidės“ slypinčią prasmę. Vis dėlto, privalu apsaugoti kaltinamojo ir kitų asmenų teises bei įvykdyti įstatymų leidėjo valią užtikrinant teismų ir kitų institucijų kontrolę, kadangi nusikalstamos veikos sudėties požymių interpretavimas – subjektyvus procesas, priklausantis nuo asmenų, taikančių teisę, teisinės savimonės ir moralės.

IŠVADOS

1. Teisės aiškinimas atliekamas taikant įvairius teisės aiškinimo metodus, susijusius su analogija: sisteminių, loginių ir analoginių, kurie beveik nesiskiria nuo analogijos taikymo šalinant įstatymų spragas ar aiškinant teisės normas, todėl analogija laikytina įstatymų spragų šalinimo būdu, persidengiančiu su teisės aiškinimu.
2. Teisės aiškinimas suvokiamas kaip kūrybinis procesas, pripažįstant teisę aukščiau abstraktaus įstatymo ir ne kuriant naują elgesio taisyklę, bet nustatant tikrąją turinčios trūkumų, neaiškios teisės normos, sukurtos įstatymų leidėjo, prasmę. Pagal teisės normos abstraktumo lygį aiškinimas gali būti pažodinis, plečiamasis ir siaurinamasis, todėl minėtas procesas atliekamas pasitelkiant įvairius teisės doktrinoje pripažįstamus teisės aiškinimo metodus. Teisės aiškinimas, siekiant užtikrinti teisės normų vienodą supratimą ir praktinį taikymą, apima tiek normų kūrimo, tiek jų aiškinimo procesą.
3. Įstatymų analogija – atvejis, kuomet nesureguliuotam visuomeniniam santykiui nekuriama nauja teisės norma, bet nustačius kelių normų reguliavimo objektų panašumą išplečiama vienos normos taikymo sritis ir taikoma panašų santykių reguliuojanti teisės norma, o teisės analogija – atvejis, kai teisės spraga nesureguliuotam atvejui sprendžiama remiantis vertybine, moraline situacijos analize, taikant bendruosius teisės principus, kylančius iš konstitucinių nuostatų, prigimtinių teisės ar civilizuočių tautų, ir sukuriant naują teisės taisyklę.
4. Pernelyg išplečiant analogijos taikymo ribas ir nesilaikant BK nuostatų baudžiamoji byla gali būti neteisingai išsprendžiama, pažeidžiant kaltinamojo teises ir nuteisiant pagal kitos (ne baudžiamosios) teisinės paskirties įstatymą, o teismams netinkamai taikant analogiją, kaip teisės normų interpretavimo metodą procesiniams sprendimams pagrįsti, gali būti suformuojami neteisingi teisės aiškinimo ir taikymo precedentai.
5. Analogijos draudimas, šalinant BK spragas, lemia baudžiamosios teisės nelankstumą, todėl sudėtingėja jos pritaikymas dinamiškiems visuomeniniams santykiams, tačiau toks draudimas: 1) užtikrina kaltinamojo apsaugą nuo galimos teisės saugos institucijų savivalės ir piktnaudžiavimo teisės sistema; 2) padeda išlaikyti BK vientisumą, aiškumą ir stabilią jo taikymo praktiką; 3) skatina įstatymų leidėją dėti pastangas derinant teisės aktus su atvejais, kurių nebuvo teisės aktų priėmimo metu, kas užtikrina

¹⁴⁷ A. Cozi, „Consideratii privind analogia si interpretarea extensiva in dreptul penal“ (angl. „Reflections on Criminal Law Analogy and Extensive Interpretation“), *Caiete de Drept Penal* (2007, Vol. 2007, No. 4), p. 72.

teisės aktų tamprumą ir aktualumą naujoms situacijoms. Analogijos draudimas baudžiamojo įstatymo spragų užpildymui taikomas tada, kai yra ribojamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės.

6. EŽTT jurisprudencijoje įtvirtintas per plataus baudžiamojo įstatymo aiškinimo kaltinamojo nenaudai draudimas ir nusikalstamos veikos sudėties požymių numatomumo reikalavimas, tačiau net ir baudžiamojo įstatymo normai esant abstrakčiai, šis reikalavimas laikomas įgyvendintu, jei asmuo galėjo numatyti veikos baudžiamumą iš normos formuluotės ar teismo išaiškinimo.
7. Romos statuto nuostatos leidžia TBT aiškinti teisės normas ir kurti precedentus, pasitelkiant įstatymų bei teisės analogiją, tačiau būtina užtikrinti TBT kontrolę, kad nebūtų peržengta riba tarp naujų nusikalstamų veikų sudėčių požymių kūrimo ir teisės aiškinimo. Asmeniui gali kilti baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus, kilusius iš civilizuotų tautų pripažįstamų bendrųjų teisės principų pažeidimų, t. y. genocido nusikaltimą, nusikaltimus žmoniškumui, karo ir agresijos nusikaltimus. Įstatymų analogija gali būti taikoma aiškinant nusikalstamų veikų sudėčių požymius, jei užtikrinamas numatomumo principas.
8. Nusikalstamų veikų sudėčių vertinamųjų požymių aiškinimui nacionaliniai teismai taiko įstatymų analogiją, persidengiančią su sisteminiu, lingvistiniu ir analoginiu teisės aiškinimo metodais. Nacionaliniai teismai taiko teisės analogiją, kadangi BK XV skyrius „nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ numato baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus, kilusius iš civilizuotų tautų pripažįstamų bendrųjų teisės principų pažeidimų.
9. Analogija gali būti taikoma baudžiamojoje teisėje, jei jos taikymas: 1) nepažeidžia bendrųjų teisės principų; 2) nepažeidžia konvencinių, konstitucinių ir procesinių asmenų teisių bei laisvių; 3) neapsunkina kaltinamojo teisinės padėties ir pastarasis nėra nuteisiamas pagal kitos (ne baudžiamosios) teisinės paskirties įstatymą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Ambos, Kai. „General Principles of Criminal Law in the Rome Statute“. Criminal Law Forum 10 (1999): 1–32, 1999. // <https://ssrn.com/abstract=1972243>.
2. Ambos, Kai. „Remarks on the General Part of International Criminal Law“. Journal of International Criminal Justice 4 (4) (2006): 660–673. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jicj4&i=668>.
3. Anaria, Ulfa. „Analogy Interpretation for Renewal Criminal Justice in Indonesia“. Legality: Jurnal Ilmiah Hukum 28 (1) (2020): 70–80. ISSN (Online) 2549-4600 // <https://ejournal.umm.ac.id/index.php/legality/article/view/10604>.
4. Bădescu, Mihai. „The rationale of law. The role and importance of the logical method of interpretation of legal norms“. Challenges of the Knowledge Society (2017): 384–

392. // <https://www.proquest.com/scholarly-journals/rationale-law-role-importance-logical-method/docview/1973321668/se-2>.
5. Birmontienė, Toma, Egidijus Jarašiūnas, Egidijus Kūris, Mindaugas Maksimaitis, Gediminas Mesonis, Augustinas Normantas, Alvydas Pumputis, Elena Vaitiekienė, Saulė Vidrinskaitė ir Juozas Žilys. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001.
 6. Cozi, Adina. „Consideratii privind analogia si interpretarea extensiva in dreptul penal“ (angl. „Reflections on Criminal Law Analogy and Extensive Interpretation“). *Caiete de Drept Penal* 2007 (4) (2007): 72–105. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/crimlwr2007&i=553>.
 7. Damele, Giovanni. „Analogia Legis and Analogia Iuris: An Overview from a Rhetorical Perspective“. In: ed. Henrique J. Ribeiro. *Systematic Approaches to Argument by Analogy* 25 (2014): 243–256. DOI: 10.1007/978-3-319-06334-8_14.
 8. Davidson, Caroline. „How to Read International Criminal Law: Strict Construction and the Rome Statute of the International Criminal Court“. *St. John’s Law Review* 91 (1) (2017): 37–104. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/stjohn91&i=43>.
 9. Durdic, Vojislav. „Analogija kao metod tumačenja krivičnog i krivičnog procesnog prava“ (angl. „Analogy as a Method of Interpretation of Criminal and Criminal Procedure“). *Crimen: Casopis za Krivicne Nauke* (3) (2016): 109–138. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/crimen2016&i=362>.
 10. Fletcher, George P., Jens D. Ohlin. „Reclaiming Fundamental Principles of Criminal Law in the Darfur Case“. *Journal of International Criminal Justice* 3 (3) (2005): 539–561. DOI:10.1093/jicj/mqi049.
 11. Grover, Leena. „A Call to Arms: Fundamental Dilemmas Confronting the Interpretation of Crimes in the Rome Statute of the International Criminal Court“. *European Journal of International Law* 21 (3) (2010): 543–583. DOI: 10.1093/ejil/chq057.
 12. Hunter, Dan. „Teaching and Using Analogy in Law“. *Journal of the Association of Legal Writing Directors* 2 (2004): 151–168. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jalwd2&i=159>.
 13. Jain, Neha. „Judicial Lawmaking and General Principles of Law in International Criminal Law“. *Harvard International Law Journal* 57 (1) (2016): 111–150 // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/hilj57&i=117>.
 14. Jarašiūnas, Egidijus, Ernestas Spruogis. „Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje“. *Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XIV kongresui parengtas nacionalinis pranešimas*. Vilnius: Europos Konstitucinių Teismų Konferencija, 2007: 1–40.
 15. Kūris, Egidijus. „Konstitucija kaip teisė be spragų“. *Jurisprudencija* 90 (12) (2006): 7–14.
ISSN: 1392-6195 // <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2780>.
 16. Langenbucher, Katja. „Argument by Analogy In European Law“. *The Cambridge Law Journal* 57 (3) (1998): 481–521. doi:10.1017/S0008197398003031.
 17. Lankauskas, Mindaugas. „Teisės aktų kodifikavimo prielaidos Lietuvoje“. *Teisės problemos* 74 (4) (2011): 52–98. // <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2011-4-Lankauskas.pdf>.

18. Larson, Brian N. „Law's Enterprise: Argumentation Schemes & Legal Analogy“. *University of Cincinnati Law Review* 87 (3) (2019): 663–722. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ucinlr87&i=662>.
19. Latvelė, Rūta. „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“. Socialiniai mokslai, teisė (01S), daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.
20. Liekytė, Živilė. „Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai“. *Teisė* 40 (2001): 106–115. ISSN 1392-1274.
21. Mamedov, Andrey A., Valeriy V. Grebennikov, Diana G. Alekseeva, Marya S. Lavrenteva, Stanislava A. Vinogradova. „The Principles of Justice in International Law“. *Journal of Advanced Research in Law and Economics (JARLE)* 10 (1) (2019): 307–314. DOI: 10.14505/jarle.v10.1(39).31.
22. Marinucci, Giorgio, Emilio Dolcini ir Gian Luigi Gatta. *Manuale di diritto penale, parte generale*. Milano: Giuffrè Editore SpA, 2012.
23. McCrudden, Christopher. „Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights“. *European Journal of International Law* 19 (4) (2008): 655–724. DOI: 10.1093/ejil/chn043.
24. Myftari, Kreshnik, Sevada Guço. „Prohibition of the application of criminal law by analogy within the principle of legal certainty“. *Journal of Research in Humanities and Social Science* 9 (5) (2021): 20-28. ISSN (Online): 2321-9467 // <https://www.questjournals.org/jrhss/papers/vol9-issue5/Ser-1/D09052028.pdf>.
25. Mikelėnas, Valentinas. „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“. *Jurisprudencija* 116 (2) (2009): 79–92. ISSN (Online): 2029–2058.
26. Mikelėnienė, Dalia ir Valentinas Mikelėnas. *Teismo procesas: Teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.
27. Mullins, Morell E. „Coming to Terms with Strict and Liberal Construction“. *Albany Law Review* 64 (1) (2000): 9-98. // <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/albany64&i=21>.
28. Mursyid, Ali Masyhar. „Criticize the use of analogy prohibition in Criminal Law“. *Mimbar hukum* 27 (1) (2015): 155–165. DOI: 10.22146/jmh.15903.
29. Pavilonis, Vladas. „Lietuvos Baudžiamųjų įstatymų reforma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos kontekste. Lietuvos teisės kūrimo principai“. *Tarptautinės konferencijos medžiaga*. Vilnius, 1995.
30. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.
31. Švedas, Gintaras, Armanas Abramavičius, Jonas Prapiestis ir Egidijus Bieliūnas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
32. Tomic, Zvonimir. „O tumačenju krivičnih zakona i analogiji u materijalnom krivičnom pravu“ (angl. „On the Interpretation of Criminal Codes and Analogy in Material Criminal Law“). *Godišnjak pravnog fakulteta u Sarajevu* 51 (2008): 631–657. UDK: 343:340.132.6.
33. Truu, Mario. „The European Court of Human Rights and the Principle of Foreseeability (Lex Certa and Stricta): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law“. *Juridica International* 31 (2022): 98-110. DOI: 10.12697/JI.2022.31.07.

34. Vaišvila, Alfonsas. „Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose“. *Jurisprudencija* 86 (8) (2006): 7–17. ISSN 1392-6195
35. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
36. Veršekys, Paulius. „Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema“. *Teisė* 85 (2012): 196–212. DOI: 10.15388/Teise.2012.0.57.
37. Veršekys, Paulius. „Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“. *Socialiniai mokslai, teisė (01S)*, daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.
38. Volkov, Konstantin Aleksandrovich, Vladimir Valerievich Agildin, Bulat Umerzhanovich Seitkhozhin. „Importance of the principles of criminal law in the classification of crimes“. *SHS Web of Conferences* 108 (02007) (2021): 1–6. DOI: 10.1051/shsconf/202110802007.

Teisės aktai

39. Direktyva 2013/40/ES, OL L 218/8, 2013.
40. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL 2016/C 202/02.
41. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios* 40–987 (1995).
42. Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights of the European Union, OL 2007/C 303/02.
43. Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį, *Valstybės žinios* 23–855 (2002).
44. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, *Valstybės žinios* 50–1598 (1999).
45. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89–2741 (2000).
46. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *Valstybės žinios* 37–1341 (2002).
47. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33–1014 (1992).
48. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, *Valstybės žinios* 17–649 (2002).
49. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, *Valstybės žinios* 71–1706 (1996).
50. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, *Valstybės žinios* 49–2165 (2003).

Teismų praktika

51. Cantoni prieš Prancūziją (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 1996, peticijos Nr. 17862/91).
52. Georgouleas ir Nestoras prieš Graikiją (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2020, peticijos Nr. 44612/13 ir 45831/13).
53. Kokkinakis prieš Graikiją (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 1993, peticijos Nr. 14307/88).
54. Kuolelis, Bartoševičius ir Burokevičius prieš Lietuvą (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2008, peticijų Nr. 74357/01, 26764/02 ir 27434/02).

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 29 d. *Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 99, 100 ir 102 straipsniai) Nr. AB-37-1.*
56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. birželio 23 d. nutarimas, *Valstybės žinios* 56-1813 (1999).
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, *Valstybės žinios* 88-3475 (2006), atitaisymas 137-0 (2006).
58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas, *TAR* 3226 (2014).
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas, *TAR* 4356 (2017).
60. Maktouf ir Damjanović prieš Bosniją ir Hercegoviną (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2013, peticijos Nr. 2312/08 ir 34179/08).
61. Pantalon prieš Kroatiją (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2020, peticijos Nr. 2953/14).
62. S. W. prieš Jungtinę Karalystę (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 1995, peticijos Nr. 20166/92).
63. Valstybė prieš A. S. (Panevėžio apygardos teismas, 2023, Nr. 1A-43-334).
64. Valstybė prieš A. V. ir P. P. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2015, Nr. 2K-188-489).
65. Valstybė prieš D. P. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2023, Nr. 2K-85-628).
66. Valstybė prieš D. V. (Kauno apygardos teismas, 2020, Nr. 1A-316-579).
67. Valstybė prieš E. J. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2019, Nr. 2K-199-648).
68. Valstybė prieš E. T. ir L. V. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2018, Nr. 2K-249-222).
69. Valstybė prieš J. M. ir K. R. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2020, Nr. 2K-91-222).
70. Valstybė prieš P. T. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2022, Nr. 2K-206-719).
71. Valstybė prieš R. M. ir A. S. (Lietuvos apeliacinis teismas, 2016, Nr. 1A-244-396).
72. Valstybė prieš S. D. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016, Nr. 2K-P-18-648).
73. Valstybė prieš T. R. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2023, Nr. 2K-205-628).
74. Valstybė prieš V. V. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016, Nr. 2A-P-8-788).
75. Vasiliauskas prieš Lietuvą (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2015, peticijos Nr. 35343/05).
76. VšĮ Nacionalinio kraujo centras prieš VšĮ Šiaulių apskrities ligoninė (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2011, Nr. 3K-3-406).

Internetiniai šaltiniai

77. Cambridge dictionary. // <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/analogy>
78. Tarptautinių žodžių žodynas. // <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/P/principas>
79. Terminų vertimai. // <https://lrkt.lt/lt/vertimai/konstitucinio-teismo-aktuose-vartojami-terminai/terminu-vertimai/1255>
80. Visuotinė lietuvių enciklopedija. // <https://www.vle.lt/straipsnis/analogija/>
81. Visuotinė lietuvių enciklopedija. // <https://www.vle.lt/straipsnis/analogija-2/>

82. Visuotinė lietuvių enciklopedija. // <https://www.vle.lt/straipsnis/istatymo-aiskinimas/>

SUMMARY

CAN THE ANALOGY BE APPLIED IN CRIMINAL LAW?

The research article analyses whether analogy can be applied in criminal law, as it is a controversial issue, with some researchers arguing that analogy should be prohibited on the basis of the principle of legal certainty, according to which criminal law should be clear and predictable, and others arguing that analogy should be allowed as a necessary instrument for filling in the legislation gaps. Furthermore, global modernization and changing social relations make it a challenge for the legislator to keep up with new developments by amending the law, which leads to gaps in legislation, and thus to the need for interpretation by prosecuting authorities, especially the judiciary, to apply the rules of law in a way which requires interpretation.

The analysis of the European Court of Human Rights case law leads to the conclusion that the Court, while underlining the practical need to interpret the provisions of the criminal law and adapt them to changing social relations, has established the prohibition of overly broad interpretations of the criminal law against the accused. The European Court of Human Rights has stated that the requirement of foreseeability of the elements of a criminal offence has been established, however, even if a provision of a criminal law is abstract, this requirement is considered to be fulfilled if a person could have foreseen the criminal nature of the offence either from the wording of the crime or from the court's interpretation of the crime. Interpretation of criminal law by analogy is not violative of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as well as the Charter of Fundamental Rights of the European Union, provided that it is applied within the bounds of the law and that it does not extend the concept of the offence to such the accused is sentenced on the basis of a rule that is not laid down in any legal act.

Furthermore, regulation of the Rome Statute of the International Criminal Court allows the International Criminal Court to interpret legal norms and establish precedents through law and legal analogy, but it is necessary to ensure that the International Criminal Court does not cross the line between the creation of new offences and the interpretation of law. Also, a person may be prosecuted for crimes arising from violations of the general principles of law recognized by civilized nations, i.e. the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and the crime of aggression. Meanwhile, legal analogy may be used to interpret the constituent elements of criminal offences, provided that the principle of foreseeability is guaranteed.

Moreover, the analysis of national case law demonstrates that courts apply the legal analogy for the interpretation of the constituent elements of criminal offences, which overlaps with the systemic, linguistic and analogical methods of legal interpretation. The legal analogy does not violate the general and specific principles of criminal law, does not restrict fundamental human rights and freedoms, and can be applied to eliminate gaps in the Criminal Code of the Republic of Lithuania and to interpret norms, provided that the process is carried out without extending the norms beyond the limits envisaged by the legislator, and that its application does not impose any burden on the accused's procedural position and that the latter

is not sentenced to a law of a different (non-criminal) legal purpose. Also, national courts apply the analogy of law, as the Criminal Code of the Republic of Lithuania criminalizes violations of the general principles of law recognized by civilized nations, i.e. crimes against humanity and war crimes.

The analysis of the legal doctrine, the national, international, and European legal acts, and case law has revealed that the analogy can be applied in criminal law if its application: 1) does not violate general principles of law; 2) does not violate conventional, constitutional and procedural rights and freedoms of individuals; 3) does not burden the legal position of the accused and does not result in his/her conviction under a law of a different (non-criminal) nature.

KEY WORDS

Gap in Legislation; Interpretation of Legal Norms; Analogy in Criminal Law; Theory of Criminal Law.